

Національна академія наук України
Клуб молодих учених та новаторів
Київський будинок учених
Інститут історії України
Інститут української мови
Інститут мовознавства імені О.О. Потебні
Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса
Інституту української археографії та джерелознавства імені
М.С. Грушевського
Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Всеукраїнська науково-практична конференція
«I Міждисциплінарні гуманітарні читання»

Присвячується 95-річчю
Національної академії наук України

Програма та тези доповідей

3 жовтня 2013 року
Київ, Київський будинок вчених НАН України

Київ 2013

I Міждисциплінарні гуманітарні читання: програма та тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 3 жовтня 2013 року, м. Київ. – К., 2013. – 88 с.

Редколегія збірника:

Боряк Г.В. (відповідальний редактор),
Блануца А.В. (відповідальний секретар),
Кононенко В.П., Сікора Г.В.

У виданні вміщено програму та тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «I Міждисциплінарні гуманітарні читання» (Київ, Київський будинок учених НАН України, 3 жовтня 2013 р.), у яких представлено сучасні напрями гуманітарних досліджень молодих вчених НАН України та вищих навчальних закладів України.

Розраховано на вчених-гуманітаріїв, викладачів, студентів.

Автори вміщених матеріалів висловлюють власну думку, що не обов'язково співпадає з поглядами членів редколегії, і несуть відповідальність за дотримання наукової етики та достовірність наведених даних.

- © Національна академія наук України, 2013
- © Клуб молодих учених та новаторів, 2013
- © Київський будинок учених, 2013
- © Інститут історії України, 2013
- © Інститут української мови, 2013
- © Інститут мовознавства імені О.О. Потебні, 2013
- © Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка, 2013
- © Інститут держави і права імені В.М. Корецького, 2013
- © Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса, 2013
- © Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського, 2013
- © Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди, 2013
- © ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів», 2013
- © Автори, 2013

Оргкомітет

Співголови Оргкомітету:

Гриценко П.Ю. – д.філол.н., професор, директор Інституту української мови НАН України

Жулинський М.Г. – академік НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Калініна А.А. – директор Київського будинку вчених НАН України

Колодний А.М. – д.філос.н, професор, заступник директора, керівник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

Левенець Ю.А. – академік НАН України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України

Маєрін О.О. – к.і.н., заступник директора Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України

Скляренко В.Г. – академік НАН України, директор Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України

Смолій В.А. – академік НАН України, директор Інституту історії України НАН України

Шемшученко Ю.С. – академік НАН України, директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Відповідальний секретар:

Блануца А.В. – к.і.н., старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, член правління ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів», керівник Клубу молодих вчених та новаторів Київського будинку вчених НАН України

Члени Оргкомітету:

Андрущук О.В. – к.і.н., старший науковий співробітник відділу новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України, голова Ради молодих науковців

Базик Д.В. – к.філос.н., учений секретар відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

Баранов І.А. – молодший науковий співробітник Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, член ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Гончар Г.В. – аспірантка кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Т. Шевченка.

Дочу А.Р. – молодший науковий співробітник відділу романських, германських і балтійських мов Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, голова Ради молодих учених

Кононенко В.П. – к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України, голова Вінницького осередку ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Ніколасєвська О.А. – к.ф.-м.н., науковий співробітник Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, член ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Сарахан Є.В. – к.с.-г.н, старший науковий співробітник Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, секретар ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Сікора Г.В. – молодший науковий співробітник відділу діалектології Інституту української мови НАН України, голова Ради молодих вчених Інституту української мови НАН України, член ГО «Всеукраїнська спілка молодих учених та новаторів»

Шумило М.М. – к.ю.н., голова Ради молодих вчених Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Програма конференції

9.00–9.55 – реєстрація учасників конференції

10.00–11.00 – пленарне засідання (актова зала, 2-ий поверх)

11.00–11.45 – презентація наукових видань гуманітарного напрямку (Біла вітальня, Зелена вітальня, актова зала)

11.45–13.30 – робота секцій (Біла вітальня, Зелена вітальня, актова зала)

13.30–14.00 – кава-брейк

14.00–16.00 – робота секцій (Біла вітальня, Зелена вітальня, актова зала)

16.00–16.30 – заключне пленарне засідання (актова зала, 2-ий поверх)

16.30 – фуршет.

Привітальні слова почесних гостей – до 3 хв.

Виступи на пленарному засіданні – до 10 хв.

Виступи на секційних засіданнях – до 10 хв.

Питання та обговорення доповідей – до 10 хв.

Пленарне засідання

Відкриття конференції

З вітальним словом виступають:

Онищенко О.С. – академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України, академік НАН України

Смолій В.А. – академік НАН України, директор Інституту історії України НАН України

Шемшученко Ю.С. – академік НАН України, директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Жулинський М.Г. – академік НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Гриценко П.Ю. – д.філол.н., професор, директор Інституту української мови НАН України

Колодний А.М. – д.філос.н, професор, заступник директора, керівник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

Скляренко В.Г. – академік НАН України, директор Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України

Доповіді:

Надія Щербак – д.істор.н., професор, професор кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін Національної академії внутрішніх справ

«Особливості використання історико-правових джерел при дослідженні національних проблем з історії України»

Дмитро Базик – к.філос.н., учений секретар відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Скоровороди НАН України

«Релігієзнавство як міждисциплінарна галузь гуманітарного знання»

Олександр Андрущук – к.істор.н., голова Ради молодих вчених Інституту історії України НАН України

«Портрет молодого дослідника Інституту історії України НАН України: наукові інтереси, професійні контакти та стажування»

Галина Сікора – молодший науковий співробітник відділу діалектології Інституту української мови НАН України, голова Ради молодих вчених Інституту української мови НАН України

«Рада молодих учених Інституту української мови НАН України: засадничі принципи організації та діяльності»

Михайло Шумило – к.ю.н., голова Ради молодих вчених Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

«Потенціал молодих вчених в юридичній науці»

Аліна Дочу – молодший науковий співробітник відділу романських, германських і балтійських мов Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, голова Ради молодих учених Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України

«Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України – основний координаційний центр мовознавчих досліджень в Україні»

Людмила Бербенець – к.філол.наук, молодший науковий співробітник, голова Ради молодих учених Інституту літератури ім.Т.Г. Шевченка.

«Діяльність Ради молодих учених Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України»

Презентація наукових видань

1. *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського.* – К., Інститут історії України НАН України. – Т. I, II. (Біла вітальня)
2. *Фронтири міста.* – Дніпропетровськ, «Герда». – Т. I, II, III. (Біла вітальня)
3. *Іван Богун – козацький полковник.* – Кам'янець-Подільський, 2012 (Біла вітальня)
4. *Сфрагістичний щорічник.* Т. I, II, III. (Зелена вітальня)
5. *Презентація наукових видань Інституту української мови НАН України* (Зелена вітальня)

ЗМІСТ

Олександр Андросчук (Київ)

Портрет молодого дослідника Інституту історії України:
наукові інтереси, професійні контакти та досягнення..... 17

Секція I

Аліса Кулікова (Київ)

Прояви особливостей свідомості скіфів у мистецтві
(парадокси скіфського звіриноного стилю)..... 18

Оксана Мартинюк (Київ)

Взаємозв'язки міграцій племен та етногенетичних
процесів у Західно-волинському регіоні із середньола-
тинського періоду по Раннє Середньовіччя –
стендова доповідь 18

Андрій Блануца (Київ)

Земля й маєтність у свідомісних орієнтирах
української шляхти у XVI ст. 22

Лариса Жеребцова (Дніпропетровськ)

Штат митної служби Великого князівства
Литовського – *стендова доповідь* 23

Дмитро Ващук (Київ)

Правове регулювання економічних відносин
на Волині в другій половині XV – першій третині XVI ст.
за матеріалами Литовської Метрики) – *стендова доповідь*..... 24

Владислав Безпалько (Київ)

Елементи декору в одязі непривілейованих
верств населення Волині XVI ст. – *стендова доповідь* 25

Сергій Каріков (Харків)

Головні принципи саксонських церковних
статутів раннього Нового часу 26

Юлія Сорока (Київ)

Соціально-економічні та політичні передумови
формування раннього французького кальвінізму 28

Світлана Потапенко (Київ)

Публікація джерел з історії українського козацтва:
досвід Інституту української археографії та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України 28

Анна Кудінова (Київ) Ручна вогнепальна зброя козацтва XVI–XVIII ст. в українській науковій історіографії	29
Василь Кононенко (Київ) Національна революція 1648–1676 рр. і структурне реформування соціально-економічних відносин в Українській козацькій державі	29
Наталія Ратнюк (Острог) Діяльність Луцької братської школи на території Волині в кінці XVI – на початку XVII ст. – стендова доповідь	30
Роман Крапивний (Ніжин) Розвиток ремісничих галузей на території Ніжинського полку у середині XVII–XVIII ст.	31
Василь Кононенко (Київ) «Договори та постанови» 1710 р. як модернізаційний проект	32
Любов Опанасенко (Київ) Керамічний комплекс фінального етапу київської культури на Київщині	33
Наталія Гаврилишина (Київ) Рід Кочубеїв у системі патронально-кліентарних зв'язків суспільства Гетьманщини (II половина XVII – кінець XVIII ст.).....	33
Надія Силенок (Київ) Монастирські комплекси Чернігова як об'єкти релігійного туризму.....	34
Анастасія Горькова (Київ) Матеріали археологічних досліджень В.Б. Антоновича на сторінках «Читань Історичного товариства Нестора-літописця».....	34
Ігор Старенький (Кам'янець-Подільський), Руслан Кондров (Дунаївці) Листування Юхима Сіцинського та Володимира Антоновича – важливе джерело вивчення історії дослідження Поділля	35
Наталія Шелудякова (Київ) Візуальні джерела грушевськознавства – стендова доповідь	35

Андрій Бовгура (Київ)

Уявлення про етнорелігійну інакшість
в українському козацькому історіописанні XVII-XVIII ст.35

Секція II

Інна Черноіваненко (Херсон)

Остання воля засновника роду Скадовських36

Андрій Кліш (Тернопіль)

Польський суспільно-християнський рух
у Галичині наприкінці XIX ст.: політична
практика, ідеологія, лідери – *стендова доповідь*.....36

Володимир Милько (Київ)

Управління навчальними округами
Російської імперії у 1880-х рр.37

Павло Єремєєв (Харків)

Концепт «старообрядництво» та його смислові межі38

В'ячеслав Іванов (Київ)

Діяльність канцлера А.М. Горчакова
щодо відновлення статусу Російської імперії
на Чорному морі під час франко-пруської війни
1870–1871 рр. – *стендова доповідь*38

Світлана Лісненко (Харків)

Еволюція навчального процесу в єпархіальних
жіночих училищах в Україні в XIX – на початку XX ст.:
від виховання дружини священника
до підготовки професійного педагога39

Оксана Біла (Житомир)

Започаткування та розвиток історико-краєзнавчих
публікацій на сторінках волинської періодики
XIX – початок XX століття.....39

Інна Яременко (Київ)

Соціальне оточення земських вчителів
українських губерній Російської імперії
(кінець XIX – початок XX ст.) – *стендова доповідь*.....41

Наталія Будзанівська (Київ)

Діяльність Володимира Вернадського
по створенню Української академії наук41

Ольга Гончар (Київ) Історичні джерела та особливості їх використання істориками-романтиками (на прикладі М. Костомарова) – <i>стендова доповідь</i>	43
Світлана Блащук (Київ) Ярослав Падох: від адвоката до історика права – <i>стендова доповідь</i>	44
Олексій Лейберов (Ніжин) «Нещасні фантасти!» – дискусія у подільській пресі про місце російської інтелігенції у революційних подіях 1917–1919 рр. – <i>стендова доповідь</i>	44
Анастасія Донець (Кам'янець-Подільський) Студенти Кам'янець-Подільського університету і формування бібліотеки (1918–1920 рр.)	45
Вадим Покалюк (Кам'янець-Подільський) Навчальна діяльність студентів вищих сільськогосподарських навчальних закладів на початку 20-х рр. ХХ ст. (на матеріалах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України) – <i>стендова доповідь</i>	46
Сергій Білан (Київ) Трансформація аграрної сфери України в 30-х рр. ХХ ст. – <i>стендова доповідь</i>	47
Олена Подобєд (Київ) «Біла книга про чорні діла Кремля»: свідчення про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні	48
Роман Любавський (Харків) Між домом та роботою: повсякденність мобільності працівників Харківського тракторного заводу в 1930-ті рр.	48
Галина Гончар (Київ) Діяльність К.Г. Гуслистого в галузі української музейної справи	49
Юрій Левченко (Київ) Еволюція ідеології націонал-соціалізму щодо України протягом 1933–1942 рр.....	49

Тарас Нагайко (Переяслав-Хмельницький) «Жнива розпачу»: до історіографічної візії Другої світової війни	50
Костянтин Сидоров (Житомир) Підготовка механізаторських кадрів МТС у післявоєнний період на Житомирщині (1944–1946 рр.).....	52
Оксана Булгакова (Київ) Вплив хрущовської «відлиги» на життя інтелігенції України.....	53
Святослав Юсов (Київ) Легітимація концепції «давньоруська народність» у радянському історіописанні: ідеологічний та науковий складники (кінець 1940-х – поч. 1950-х рр.)	54
Олексій Лук'янець (Київ) Архівні джерела з дослідження історії соціальних умов життя міського населення УРСР (1950-ті – середина 1960 рр.) у фондах ЦДАВО та ЦДАГО України – <i>стендова доповідь</i>	55
Ігор Гайдаєнко (Переяслав-Хмельницький) Гідроенергетика в Україні: історичний аспект	56
Олександр Горбовий (Переяслав-Хмельницький) Гідроенергетична трансформація Придніпров'я (1920–1970-ті рр.): краєзнавчий аспект.....	57
Наталія Бондаренко (Вінниця) Заходи влади щодо знищення опозиційних структур у церквах ЄХБ і АСД в УРСР (середина 1960-х – перше половина 1970-х рр.) – <i>стендова доповідь</i>	58
Олег Ночовний (Полтава) Міждисциплінарний чинник у дослідженні структурних органів Верховної Ради Української РСР (на прикладі постійних комісій)	59
Юрій Каганов (Запоріжжя) Радянська ідеологія і проблема формування національної ідентичності (друга половина ХХ ст.): спроба міждисциплінарного підходу – <i>стендова доповідь</i>	60
Марина Суздаль (Київ) М. Цертелєв у контексті «сімейної історії»	60

Євген Захарченко (Харків) Юридичний статус родини парафіяльного священника на тлі соціальної модернізації Російської імперії середини XIX ст.	61
Сергій Федорчук (Рівне) Рівненський пивоварний завод «Бергшлос» (1921–1939 рр.).....	61

Секція III

Олександр Лозовицький (Конотоп) Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика держав в актуальних досягненнях політичних наук	62
Леся Домбровська, Віталій Коцур (Переяслав-Хмельницький) Національний та робітничий рухи на Донбасі у процесах суверенізації УРСР	63
Андрій Любарець (Київ) Історичний дискурс української національно-демократичної опозиції 1990–1991 рр.....	64
Олександр Сердюк (Кривий Ріг) Феномен глобалізації: глобалізація та/чи вестернізація.....	65
Ірина Маслова (Київ) Вплив міжнародних організацій на формування іміджу України в питаннях виборчих прав і свободи слова.....	66
Дмитро Базик (Київ) Специфіка інституалізації неязичницьких рухів в Україні.....	66
Вадим Бондар (Київ) Публічна історія: суть, історія розвитку, суспільний потенціал.....	67
Іван Ковальчук (Київ) Дослідження дозвілля і відпочинку у контексті становлення історії повсякдення в Україні – <i>стендова доповідь</i>	68
Наталія Лаас (Київ) Гарвардський проект дослідження радянської соціальної системи 1950-х рр.: Антагонізм чи синтез історії повсякдення й тоталітарного підходу?	69

Олег Кондратенко (Київ) Чинник м'якої сили у формуванні геополітичної стратегії Російської Федерації.....	70
Дмитро Левусь (Київ) Перспективи збереження ролі України у придністровському врегулюванні та впливу на життя придністровського регіону в контексті політичних змін, які відбулися у невизнаній республіці.....	70
Тетяна Ілюк (Київ) Сучасна політика Грецької Республіки щодо збереження національної ідентичності греків України.....	71
Марина Парахіна (Київ) Наукове співробітництво України та Росії у соціогуманітарній сфері – <i>стендова доповідь</i>	73
Юлія Козенко (Львів) До питання про особливості поведінки особи з точки зору мусульманського та далекосхідного права.....	74
Віталій Туренко (Київ) Міждисциплінарний підхід у дослідженні феномену любові: постановка питання.....	75
Ольга Терефко (Львів) Шкода як умова відповідальності з відшкодування шкоди, завданої органами державної влади.....	75
Альона Вернер (Київ) Правове регулювання дистанційної праці.....	76
Ірина Шалінська (Львів) Перспективи розвитку і утвердження актів «м'якого права» у системі джерел права України	76
Олена Авраменко (Київ) Міжнародне м'яке право	77
Вікторія Бабенко (Київ) Політичний дискурс та мовленнєві засоби маніпулювання свідомістю на прикладі передвиборчих речей Барака Обама	78

Руслан Бортнік (Київ)	
Проблема когерентності філософського доробку та політичної теорії лібералізму Джона Локка	78
Михайло Шумило (Київ)	
Напрямки реформування пенсійної системи	79
Денис Демиденко (Щорс, Київ)	
Історія становлення та розвитку системи органів самоорганізації населення міста Києва	80
Олег Чирков (Київ)	
Вікіпедія як новітній інструмент для створення, зберігання, оновлення й поширення історичних та інших знань про Україну	81
Олексій Лукашевич (Переяслав-Хмельницький)	
Історія повсякденності як дидактичний фактор викладання історії	81
Ольга Соловйова (Запоріжжя)	
Туристичні терміни в сучасному мовознавстві – <i>стендова доповідь</i>	82
Віталій Коцур (Переяслав-Хмельницький, Київ)	
Етнічні спільноти України в сучасному політичному дискурсі	83
Інна Підгородецька (Харків)	
Асоціативність як категорійна ознака поетичної семантики – <i>стендова доповідь</i>	84
Наталія Лепухова (Київ)	
Переклад віршованого тексту в межах прозового тексту казки (на матеріалі німецьких літературних казок Е.Т.А. Гофмана і В. Гауфа) – <i>стендова доповідь</i>	87
Валентин Пагор (Кам'янець-Подільський)	
Особливості формування студентського контингенту медичних вузів України (1920-ті рр.)	87
Наталія Михальчишина (Київ)	
Штучний політичний міф як засіб політики	88
Оксана Романенко (Київ)	
Теоретичні засади дослідження політичного іміджу	88

**ПОРТРЕТ МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА
ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ:
НАУКОВІ ІНТЕРЕСИ, ПРОФЕСІЙНІ КОНТАКТИ
ТА ДОСЯГНЕННЯ**

Олександр Андросчук

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу новітньої історії та політики Інституту історії України
НАН України, голова Ради молодих науковців*

У доповіді представлено колективний портрет молодого дослідника-історика, сформований на підставі аналізу інформації щодо діяльності молодих науковців в Інституті історії України НАН України впродовж останніх 10 років. Подано характеристики щодо середнього віку тих, хто здобув наукові ступенів, та часу захисту дисертаційних робіт. Проаналізовано рівень представлення молодих науковців серед співробітників Інституту та його динаміку за роками. Здійснено спробу структурувати сфери наукового інтересу молодих дослідників та описати їх найважливіші досягнення (публікація індивідуальних монографій, здобуття стипендій та відзнак). Простежено географію участі молодих істориків у наукових форумах, їх професійних контактів та стажувань. Репрезентовано досвід діяльності Ради молодих науковців Інституту історії України зі сприяння професійному розвитку наукової молоді та «згуртування» колективу (участь у спортивних, культурних, просвітницьких заходах).

**ПРОЯВИ ОСОБЛИВОСТЕЙ СВІДОМОСТІ СКІФІВ
В МИСТЕЦТВІ (ПАРАДОКСИ СКІФСЬКОГО
ЗВІРИНОГО СТИЛЮ)**

Аліса Кулікова

*студентка Інститут української філології та літературної
творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Особливості скіфського мистецтва, а саме: феномен *pars pro toto* (частина від цілого), що знаходить відображення в звіриному стилі, коли частина подається замість цілого, таким чином маючи його ознаку, розуміється як те саме ціле. Робота складається з двох частин: «Генезис *pars pro toto*» і «Магічна функція *pars pro toto*». Розглядається символізм скіфського мистецтва, його знаковість, образність. Символи – як засіб передання певних мислительних функцій.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ МІГРАЦІЙ ПЛЕМЕН
ТА ЕТНОГЕНЕТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ
У ЗАХІДНО-ВОЛИНСЬКОМУ РЕГІОНІ
ІЗ СЕРЕДНЬОЛАТИНСЬКОГО ПЕРІОДУ
ПО РАННЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

Мартинюк Оксана

*старший референт Центру «Українознавство»,
Товариство «Знання» України*

Міграції племен, які охоплювали західнополісько-волинський регіон (Західне Полісся і Західна Волинь) упродовж середньолатенсько-пізньоримського періодів та Раннього Середньовіччя та їх вплив на різні аспекти етнотворчих процесів на його території ще недостатньо досліджені. Тому в наш час одним із головних завдань є висвітлення цієї проблеми. Найбільш різноманітним впливом на етнотворчих процесах у західнополісько-волинському регіоні відзначились зовнішні іміграційні міграції середньолатенсько-пізньоримського періодів. У Ранньому Серед-

ньовіччі зовнішньоміграційний фактор у значно меншій мірі відіграв роль в етногенетичних процесах в цьому регіоні. Дослідження здійснювалось аналітичним та історико-порівняльним методами на основі археологічних та історичних даних. У його сферу входили зовнішні, внутрішні міграції племен із середньолатенського періоду по Раннє Середньовіччя та етногенетичні процеси цих часів.

Виявлено вплив зовнішніх і внутрішніх міграцій на найголовніші етнотворчі процеси, які стосуються етногенезу східних слов'ян і загалом українського етносу в цьому регіоні: виникнення зарубинецької, етнокультурної спільноти і східних праслов'ян у її складі, зубрицької етнокультурної спільноти, процеси пов'язані із початковою стадією формування склавів (що виникли за межами цього регіону), виникнення початкового етапу українського етносу, волинян. Повідомлення про давніх слов'ян, що проживали, крім інших українських земель, й в цьому регіоні, зафіксовані в працях римських авторів, зокрема, Плінія Старшого, Таціта, а свідчення про слов'ян Раннього Середньовіччя подають візантійські та арабські автори, зокрема, Прокопій Кесарійський, Масуді.

Виявлена головна відмінність між загальними напрямками виникнення етнокультурних спільнот в пізньолатенсько-ранньоримський періоди і в Ранньому Середньовіччі. У перші названі часи загальний шлях постання етнокультурних спільнот був трансформаційний (виключенням є вельбарсько-черняхівські пам'ятки, що сформувались еволюційним шляхом – на основі вельбарських племен), а в Ранньому Середньовіччі – еволюційний. Однією із найголовніших причин цього факту є зовнішні і внутрішні міграції племен. У середньолатенсько-ранньоримські часи ці міграційні процеси були одним із найголовніших факторів руйнування місцевих етнокультурних спільнот, перешкоджаючи їх еволюційному розвитку і зумовлюючи трансформаційний шлях їх утворення. У Ранньому Середньовіччі, після постання празької культури, вже не було потужних зовнішніх іміграційних міграцій, за виключенням вторгнення авар, яке до того ж не зруйнувало етнічну спільність у цьому регіоні, а також потужних внутрішніх міграцій. Це було однією із найголовніших причин виникнення етнокультурних спільнот еволюційним шляхом, зокрема, дулібів і волинян.

Потужні зовнішні іміграційні міграції в середньолатенсько-пізньоримський періоди визначали етнічну структуру населення. Згідно наукових даних дослідників, у ці часи етнокультурні спіль-

ноти в цьому регіоні були різноетнічні, що зумовлено переселенням на його територію прийшлих племен, що теж були різноетнічними. У Ранньому Середньовіччі вплив зовнішніх іміграційних міграцій, що не були потужними, на етнічний склад населення був значно меншим. Хоча переселення авар мало потужний характер, воно не відзначилось на змінах в етнічному складі населення, на що вказує відсутність аварських пам'яток в середовищі празьких племен.

Загалом для середньолатенсько-пізньоримського періоду характерні різкі підйоми і спади в етногенетичних процесах, а для Раннього Середньовіччя, після виникнення празької культури, їх стабільність, хоча з деякими коливанням. У середньолатенському періоді в цьому регіоні не зафіксовано потужних етнооб'єднувачих процесів. У східній його частині існував відносний спокій, оскільки початкова стадія міграції поморсько-підкльошевих племен не захопила цю територію. В пізньолатенський період у східній частині цього регіону відбувається різкий і дуже потужний підйом етнооб'єднувачих консолідаційних процесів, що призвів до виникнення східної гілки праслов'ян. В ранньоримський період відбувається посилення етнооб'єднувачих процесів, в результаті чого все населення цього регіону перебуває в одній зубрицькій етнокультурній спільноті. В пізньоримський період етнооб'єднувачі процеси серед слов'ян були повністю знищені і вони переселяються за межі цього регіону. На початку I періоду Раннього Середньовіччя виникають різкі зміни в напрямках етногенетичних процесів в цьому регіоні, що викликано масовим переселенням звідси вельбарських племен, масовим заселенням цієї території склавінами і відсутністю потужних зовнішніх іміграційних міграцій в ці часи. Потужне і різке посилення консолідаційних процесів серед слов'ян цього регіону та інших українських територій призводить до виникнення празької етнокультурної спільноти й початкового етапу українського етносу. В подальші часи Раннього Середньовіччя існує стабільність в етногенетичних етнооб'єднувачих процесах, коли вже не виникали дуже значні чи потужні в них спади, зокрема, в консолідаційних процесах. Але впродовж ранньосередньовічних часів консолідаційні процеси не мали завжди постійно стабільного характеру, про що свідчить розпад Дулібського союзу племен й, зокрема, етнічної спільноти слов'ян в північній частині України, її розподіл на західну і східну групи, перша з яких поступово переросла у волинян.

В наш час велику підтримку має думка, що сам процес міграції викликав значні стреси серед мігрантів і призводив до швидкої трансформації їх культури. Прибічники цієї думки зазначають, що зміна природного і соціального середовища, руйнування колишніх зв'язків і формування нових, вихід із старої системи відносин, ослаблення усталених суспільних норм, авторитетів призводить до різкої перебудови культури мігрантів. Але з цим не можна погодитись з огляду на історичні та археологічні матеріали. Наприклад, за даними С. Пачкової, ясторфська культура після перенесення її на інші землі в результаті міграцій племен, які її представляли, на зазнала корінних і сильних змін¹. Поморсько-підкльошева, пшеворська і вельбарська археологічні культури на території Західнополісько-волинського регіону в ході міграцій їх носіїв не трансформувалися в інші етнокультурні утворення. Нові етнокультурні спільноти в Західнополісько-волинському регіоні (та на інших українських територіях, де вони були поширені) виникали не внаслідок різких трансформаційних змін в прийшлих етнокультурних спільнотах, а в результаті етногенетичної та етнокультурної взаємодії прийшлих і місцевих племен, в результаті якої виникали нові етнокультурні спільноти, зокрема, зарубинецька і зубрицька.

Все вищесказане свідчить про дуже важливу роль міграцій племен в різних аспектах етногенетичних процесів в Західнополісько-волинському регіоні. Ці переселенські процеси були одним із найголовніших факторів, що визначав їх напрями. Найголовнішу етновизначальну роль відіграли зовнішня іміграційна міграція вельбарських племен та внутрішня міграція склавів, а внаслідок першої повністю чи майже повністю змінився етнічний склад населення в цьому регіоні.

¹ С. Пачкова. Зарубинецкая культура и латенизированные культуры Европы. 2006. – 225 с.

ЗЕМЛЯ Й МАЄТНІСТЬ У СВІДОМІСНИХ ОРІЄНТИРАХ УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХТИ У XVI ст.*

Андрій Блануца

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу історії України середніх віків та раннього нового часу
Інституту історії України НАН України*

У XVI ст. Україна переживала економічний підйом завдяки сприятливій економічній кон'юктурі у Центрально-Східній Європі загалом. Особливі преференції у володінні та розпорядженні землею та її ресурсами належали привілейованій верстві – шляхті. Тому правові та економічні процедури, пов'язані із землею та маєтностями, регулювалися законодавчими актами – обласними привілеями, великокнязівськими грамотами, Литовськими статутами, які слугували зводом законодавства Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ). Причому після входження українських земель до Корони Польської у складі Речі Посполитої дія Статутів продовжувалася. Утім, окрім юридично-правового регулювання земельних відносин, діяла низка норм звичаєвого права, що заклали основи ментальних стереотипів та свідомісних орієнтирів української шляхти ранньомодерної доби.

Ставлення людини до землі і маєтностей, їх сприйняття та значення яскраво відображається в актовому матеріалі. Для першої половини XVI ст. – це документація Литовської метрики, а для другої половини цього ж століття – актових книг земських та гродських судів, які були запроваджені в Україні у результаті судово-адміністративних реформ у ВКЛ у 60-х роках XVI ст. В актовій документації щодо землі і маєтності вживалися такі терміни, які вказували на шляхи їх набуття, успадкування та отримання: «имение отчизное», «материзное», «бабизна и дедизна», «вислуга у пана своего», «власное, отчизное»¹.

* Доповідь підготовлена у рамках виконання наукового проекту № Ф54.5/009 за темою «Соціально-економічні реформи в Білорусі і Україні в XVI–XVIII ст.» за сприяння й фінансової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень України.

¹ Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 26. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 620 зв., 657, 674, 680, 687, 693 зв.

ШТАТ МИТНОЇ СЛУЖБИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Лариса Жеребцова

*кандидат історичних наук, доцент Дніпропетровського
національного університету імені О. Гончара*

Проблема формування службового штату митної служби, його ієрархії, професійних прав та обов'язків на землях Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ) практично не набула висвітлення в історіографії. У фундаментальних працях з історії ВКЛ (М. Довнар-Запольського, М. Любавського та ін.) маються відомості про осіб, що працювали на митницях ВКЛ у кінці XV – другій половині XVI ст. (до 1569 г.), проте сам процес оформлення та становлення службового штату митниць майже не вивчався.

При визначенні службового штату митниці необхідно враховувати ряд факторів, серед яких найбільш вагомими є: 1) здебільшого ми ведемо мову про державні митниці, які протягом аналізованого періоду орендували одній особі чи групі осіб (переважно, євреям); 2) статус митниці (основна чи її філіал), що визначав кількість задіяних у її роботі працівників; 3) велика територія ВКЛ вимагала від митників помічників, оскільки мита інколи здавали в оренду одній особі в різних митних округах; 4) сума орендної плати, більшу частину якої відкупщики мит мали вносити наперед, змушувала їх гуртуватись для спільної оренди (цей фактор пов'язаний із попереднім); 5) професійна компетентність осіб, які отримали право стягати мита залишається невизначеною, оскільки митником могла стати будь-яка особа, що мала змогу внести орендну плату.

Штат митниці (не обов'язково кожної) складався із: митника, його помічників та писаря. Розглянемо їх функції: 1) *митник* очолював митницю, опечатував товар, стягав мита, організовував роботу митниці та добирав персонал на власний розсуд. При системі завідування митами через довірених осіб митницю очолював *справця*. Цей термін виник у 1536 р. внаслідок проведення королевою Боною митної реформи на землях ВКЛ. У результаті реформи на основні митниці були призначені нові *справці*: один – з-поміж дворян, два інші – бурмістри чи міщани. У кінці 1550-х – у 1560-х рр. митників незалежно від способу управління митами (оренда чи завідування) називали і *митниками* і *справцями* або «*справцями митними та поборовими*». У кінці 50-х – 60-х рр.

XVI ст. представників основного митника на місцях називали і *справцями* і *слугами*; 2) *Слуги* або *товариші* допомагали основним митникам в їх діяльності, представляли їх інтереси на місцях або виступали спостерігачами під час спільної оренди з іншими митниками, керували митницями від імені основних митників, а також виконували функції митної сторожі; 3) *Писарі* чи дяки вели реєстри товарів, що проходили митний контроль.

Митники були особливою категорією державних службовців, що незалежно від етнічного походження мали судовий імунітет від місцевої влади і підлягали суду лише великого князя і/або підскарбія земського (з 1531 р.). Умови праці митників визначались договором оренди, який виступав своєрідною «посадовою інструкцією». В оренді у загальних рисах обумовлювались умови праці митників, порядок стягнення мит та їх зобов'язання перед великим князем та скарбом ВКЛ. На практиці митникам багато в чому доводилось діяти самим, тобто добирати персонал, дізнаватись розмір мит від попередників, організувати практичну роботу та ведення діловодства на митниці.

Приватний характер організації митної служби вплинув на відсутність чіткого розмежування обов'язків між працівниками митниці, їх ієрархії та службових призначень у відповідності до компетенції, термінологічної невизначеності у назві основного митника та його помічників. Це свідчить про те, що протягом аналізованого періоду митна служба як державна структура знаходилась на етапі інституціоналізації.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XV – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XVI ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ)

Дмитро Ващук

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу історії України середніх віків та раннього нового часу
Інституту історії України НАН України*

Одним із найголовніших механізмів функціонування держави є економіка. На Волині, котра в зазначений період перебувала у складі Великого князівства Литовського, правове регулювання економічних процесів до видання Першого Литовського Статуту здійснювалось, в першу чергу, нормами уставних земських грамот, а також іншими документами.

Як показав проведений аналіз статей обласних привілеїв 1501 і 1508 рр., що відносились до «економічного блоку», вони були лаконічними. Тому в процесі їх практичної реалізації зустрічається різноманітна кількість судових справ та локальних привілеїв, що своїм змістом допомагають відтворити історико-правову базу економічного життя регіону. Зокрема, мешканці різних міст могли звільнялись від сплати окремих видів мит. Зміст грамот на оренду митних комор дав можливість з'ясувати рівень доходів, які вони приносили. Щодо повинностей, то порівняльний аналіз показав, що редакція привілею 1508 р. значно ширша за редакцію 1501 р.: зі шляхетських людей було заборонено стягувати «воловщину» (дозволялось лише в разі державної необхідності) та «померное». Проте в обласних привілеях Волині, на відміну від Київських, зовсім не відображені (за виключенням Ст. 14) такі важливі повинності, як підводна чи військова (наявність яких підтверджується джерелами). Також прерогативою волинської шляхти стало стягнення власноруч зі своїх підданих штрафу за вбивство – «головщину», що раніше було компетенцією старости чи намісників. Правда, у тексті 1508 р. фігурують, крім зазначених урядників, маршалок земський, ключник і конюший.

Усі виокремлені артикули уставних земських грамот Волині діяли на практиці, що неодноразово підтверджується джерелами. Тому маємо всі підстави стверджувати про важливу роль обласних привілеїв у правовому регулюванні економічних відносин Волинської землі в другій половині XV – першій третині XVI ст.

ЕЛЕМЕНТИ ДЕКОРУ В ОДЯЗІ НЕПРИВІЛЕЙОВАНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ XVI ст.

Владислав Безпалько

*науковий співробітник Національного науково-дослідного
інституту українознавства та всесвітньої історії МОН України*

Прикрашання одягу як ознаки усталених традицій та прояви індивідуального смаку в рамках тогочасної моди, підкреслення заможності власника у селян і міщан Волині ранньомодерної доби мало різні форми виконання. Сорочки оздоблювалися вишивкою, головні убори – хутром, дорогими тканинами. Верхній плечовий одяг прикрашався елементами яскравих кольорів –

шнурами, до яких кріпилися гудзики і петлиці, «строкою» – оздобою вздовж швів чи краю одягу. Самі гудзики нерідко виготовлялися зі срібла. Всі ці та інші елементи декору згадуються в описах майна, і стосуються як одягу повсякденного вжитку, так і святкового.

ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ САКСОНСЬКИХ ЦЕРКОВНИХ СТАТУТІВ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Сергій Каріков

*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальних
і гуманітарних дисциплін Національного університету
цивільного захисту України*

За часів Реформації у німецьких землях відбулися масштабні зрушення, що охопили усі сфери суспільного життя. Наслідком реформаційного руху стало конституювання лютеранської церковної організації й поступове оформлення лютеранства як окремої конфесії. Важливу роль у цих процесах відіграла розробка євангелічних церковних статутів, яка здійснювалася в різних регіонах Німеччини, зокрема – в Саксонії.

Перші євангелічні статути в саксонських землях було прийнято вже на початку 20-х рр. XVI ст.: «Новий статут міста Віттенберга» 1522 р., «Статут загальної каси Лейсніга» 1523 р. Важливим принципом зазначених документів стало проголошення ідеї створення справжнього християнського співтовариства, в якому не буде тих, хто страждає від голоду і холоду (В. Дятлов). Відповідальність за такий стан справ покладалася на територіальну громаду, постаючи «спільною справою» її членів.

Завершення Селянської війни позначило зміни характеру Реформації, складником якої тепер постало конституювання окремої Євангелічної Церкви. Конфесіоналізація, що розпочалася в німецьких землях із середини 20-х рр. XVI ст., передбачала врегулювання питань церковного устрою, руйнування засад якого спричинило пошук реформаторами союзників в особі представників місцевої влади. Здійснення візитацій у другій половині 20-х рр. XVI ст. дозволило правителям узяти під контроль ситуацію в територіальних євангелічних громадах.

Територіальні правителі Саксонії активно впливали на зміст церковних статутів, прагнучи зміцнити свою владу як на місцевому, так і на загальноімперському рівні. Внаслідок цього у статутах знайшли вираження принципи миру, порядку, загальної відповідальності як основи суспільного життя. Водночас автори саксонських церковних статутів рішуче засуджували ідеї, що суперечили лютеранському вченню, зокрема – проповіді Томаса Мюнцера (Статут візитаторів для міста та парафії Альштедт 1533 р.).

Визнання лютеранства як самостійної конфесії, здійснене внаслідок укладання Аугсбурзького релігійного миру 1555 р., зумовило прагнення досягти внутрішньої консолідації євангелічного вчення. Гострі теологічні дискусії, що відбувалися в 50-60-х рр. XVI ст., позначилися на визначенні ідейних противників лютеранства (прибічників Аугсбурзького інтерима, цвінгліанців, анабаптистів) та внутрішніх опонентів (послідовників Озіандера, Майора) як «сектантів», чиї погляди суперечили віросповідним книгам Євангелічно-Лютеранської Церкви – Аугсбурзькому віросповіданню, Шмалькальденським статтям. Їх рекомендувалося відшукувати серед «пасторів, проповідників, дияконів» і в жодному випадку не залишати на посадах священнослужителів, домагаючись вигнання за межі відповідної території (Інструкція герцога Йоганна Вільгельма Саксонського 1569 р.). Такий підхід є характерним для ортодоксії, що знаходить все більш виразний вияв у розвитку Євангелічно-Лютеранської Церкви протягом другої половини XVI ст., що з найбільшою повнотою втілювався в принципах «Формули згоди» (1577 р.).

Отже, якщо ранні саксонські церковні статути обстоювали самостійність християнської общини у вирішенні важливих релігійних і соціальних питань, то більш пізні документи позначили перебування реформаторів на позиціях союзу з територіальною світською владою як гарантом загального порядку в суспільстві, що уможлилював саме існування Євангелічної Церкви і сприяв її подальшому розвитку. Така ситуація засвідчила успішність конституювання лютеранства як самостійної конфесії і водночас встановила чіткі межі самостійності його лідерів.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ РАНЬОГО ФРАНЦУЗЬКОГО КАЛЬВІНІЗМУ

Юлія Сорока

студентка історичного факультету

Київського національного університету імені Т. Шевченка

У доповіді на основі джерельної бази та історіографічних досліджень визначено історичні передумови виникнення реформаційних кальвіністичних ідей, їх взаємозв'язок із гуманізмом. Увага акцентується передусім на явищах політичного, соціального та духовного життя, що визначали релігійне життя Франції початку XVI ст. (за часів правління Людовіка XII і Франциска I) та вплинули на формування раннього кальвінізму.

ПУБЛІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА: ДОСВІД ІНСТИТУТУ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ІМ. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО НАН УКРАЇНИ

Світлана Потапенко

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу історії і теорії археографії та споріднених джерелознавчих
наук Інституту української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України*

У доповіді підсумовується двадцятирічний досвід ІУАД НАН України у ділянці видання джерел з історії українського козацтва. Проаналізовано основні серіальні й одиничні видання Інституту. Окрему увагу приділено публікаціям обліково-статистичних джерел, джерел біографічного та просопографічного характеру, пам'яток козацького права. Окреслено подальші перспективи археографічної роботи у цьому напрямку.

РУЧНА ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ КОЗАЦТВА XVI–XVIII ст. В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Анна Кудінова

*аспірантка першого року навчання денного відділення
кафедри культурології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Розглянуто погляди українських учених на вогнепальну ручну зброю, якою користувалися козаки, проаналізовано стан дослідженості цієї наукової проблематики, специфіку використання та основні шляхи надходження ручної вогнепальної зброї до Запорозької Січі. Назви «самопал» та «мушкет» були збірними термінами, що використовувалися для позначення усіх видів ручної вогнепальної зброї, яка перебувала у використанні запорожців. Авторка статті акцентує основну увагу на еволюції поглядів вітчизняних істориків та археологів-зброєзнавців на ручну вогнепальну зброю козаків: від ототожнення у перших наукових працях самопалу із рушницею та рушницю із мушкетом до гіпотези, що це зовсім різні види зброї у сучасній науковій літературі.

НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ 1648–1676 рр. І СТРУКТУРНЕ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКІЙ КОЗАЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ*

Василь Кононенко

*кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу
історії України середніх віків і раннього нового часу
Інституту історії України НАН України*

У загальному контексті розвитку історичних досліджень досить вагомим звучання набуває проблематика соціально-економічного розвитку українських земель впродовж XVI–XVIII ст. Особливо актуальним у цьому сенсі є вивчення переламних моментів та реалізації реформаторських проєктів у даний історичний період, які призводили до структурних соціально-еконо-

* Доповідь підготовлена у рамках виконання спільного українсько-білоруського наукового проєкту № Ф54.5/009 за темою «Соціально-економічні реформи в Білорусі і Україні в XVI–XVIII ст.» за сприяння й фінансової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень України.

мічних перетворень та окреслювали нові перспективи для розвитку як окремих регіонів, так й українських земель загалом. Досить важливий матеріал для дослідження означеного блоку проблем дають події середини – другої половини XVII ст., коли внаслідок подій Національної революції відбулися тектонічні зрушення в житті охоплених визвольними змаганнями українських земель. І хоча чимало авторів звертали свою увагу на ті чи інші соціально-економічні сюжети, проте економічний розвиток Українського гетьманату в часі Української революції 1648–1676 рр. та загалом економіка козацької України ще потребують значних дослідницьких зусиль та системного наукового опрацювання. Вимагає детального вивчення (часто не безболісний та не безпомилковий) процес демонтажу попередньої соціально-економічної структури та формування власної економічної моделі України (особливо актуальним було ефективне наповнення державної казни через збирання податків мит та оренд) за часів правління Б. Хмельницького та наступних українських гетьманів, які вже в ході Визвольної війни намагалися максимально вберегти від руйнування як окремі виробничо-промислові об'єкти та цілі міста, так і порушені внутрішні/зовнішні торговельно-економічні зв'язки. А тому навіть у нових умовах козацької України ще досить помітними були як елементи попередньої соціально-економічної моделі, так і досить суперечливі тенденції в економічній політиці українських правителів, особливо в земельній сфері.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОЇ БРАТСЬКОЇ ШКОЛИ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ В КІНЦІ XVI – НА ПОЧАТКУ XVII ст.

Наталія Ратнюк

*студентка факультету Міжнародні відносини Національного
Університету «Острозька Академія»*

У доповіді аналізується культурно-просвітницька та видавнича діяльність Луцької братської школи на території Волині в кінці XVI – на початку XVII ст., розкриваються особливості організації навчального процесу, характеризується змістове наповнення курсу навчання, методика викладання предметів.

РОЗВИТОК РЕМІСНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ У СЕРЕДИНІ XVII–XVIII ст.

Роман Крапивний

*аспірант кафедри історії України Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя*

Аналізується комплекс проблем, пов'язаних з розвитком ремісничих спеціальностей на території Ніжинського полку у середині XVII – наприкінці XVIII ст., їх місце та значимість в економічному житті регіону. Простежено масштаби виробництва та осередки розвитку окремих ремісничих спеціальностей.

Встановлено, що уявлення про ремісничі спеціальності, про кількість цехів і ремісників в них, про позацехових ремісників дають матеріали переписів. Згідно переписних книг 1666 р. найбільш розповсюдженими ремісничими спеціальностями були: чоботарі, кравці, ковалі, гончарі. Деякі спеціальності взагалі не згадуються. Загальна кількість ремісників та людей, що займалися промислами в Ніжині у той час складала 141 чол., в Конотопі – 56, Стародубі – 334, Чернігові – 101.

Поглиблення поділу праці в ремеслі супроводжувалось відокремленням нових ремісничих спеціальностей. З іншого боку типовим явищем було об'єднання в одному цеху представників різних споріднених спеціальностей. Так, у 1671 р. в одному цеху м. Кролевця спільно працювали слюсарі, ковалі, котлярі й гончарі.

Велика група ремісників у містах займалися виготовленням продуктів харчування, у виробництві тканин, одягу, взуття та виробів зі шкіри. Зароджувалися і розвивалися нові форми виробництва у ткацтві. У Ніжинському полку потужним центром ткацтва на кінець XVIII ст. був Кролевець. Саме тут видатні майстри другої половини XVIII ст. виготовляли квітчасті килими, рушники, ткани червоним по білому, вибірку із зображенням птахів, квітів, ромбів. Технічною основою були ткацький верстат і фолюші (терки, що труть сукно), ручні або при млинах. Виробництво організовувалось у формі децентралізованої мануфактури. Важливою галуззю виробництва було ковальство, золотарство та гончарство.

Загалом на території Ніжинського полку у середині XVII–XVIII ст. розвивалися лише найбільш необхідні ремісничі спеціальності – м'ясники, хлібники, калачники, кравці, шевці, ткачі,

ковалі, слюсарі, золотарі, гончарі, столярі. Їх розвиток був зумовлений, в першу чергу, потребою ринку та наявною сировинною базою.

«ДОГОВОРИ ТА ПОСТАНОВИ» 1710 р. ЯК МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ

Василь Кононенко

кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу історії України середніх віків і раннього нового часу Інституту історії України НАН України

Загальновідома українським гуманітаріям «конституція Пилипа Орлика» в історіографії набула різних трактувань, які зазвичай взаємовиключні. Найбільш полярними прочитаннями цього проекту є бачення «Договорів та постанов» в якості звичайних для річпосполитської традиції «*pacta conventa*» або як першої писаної демократичної конституції у світі. Зосередження науковців передусім на оцінці цієї пам'ятки негативно вплинуло на дослідження причин і передумов укладання цього документу, написання самого тексту, його впливу на свідомість політиків та інтелектуалів в еміграції та у Гетьманщині. Більшість вчених до «новин» у «Договорах та постановах» відносять наступні положення: обмеження влади гетьмана (п. 6); встановлення незалежної судової влади (п. 7); розмежування державного майна від особистої власності гетьмана (п. 8); утворення інституції Військового скарбу (п. 9); визначення обов'язків осіб, що посідатимуть гетьманський, полковницький, сотницький та інші уряди, обрання на військові й посполиті посади шляхом вільного голосування за кандидатів (п. 10); заборона гетьману і старшинам протегувати приватним особам у несплаті податків (п. 12); зобов'язання українського регіментаря виконувати свої обов'язки відповідно до «правових артикулів» (присяга)¹. Однак, наведенні модернізаційні пункти «Договорів та постанов» 1710 р. потребують поглибленого дослідження з використанням складних методик

¹ Староукраїнський оригінал «Договорів та постанов» опубліковано: Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія / Підг. О. Вовк // Архіви України. – 2010. – Вип. 3-4. – С. 145–166; «Пакти і конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення) / Відп. ред. В. Смолій; упорядники М. Трофимук, Т. Чухліб. – Львів: Світ, 2011. – С. 77–117.

інтерпретації текстів, оскільки часто прийняте буквальне їх прочитання (навіть дуже ретельне) вже не може забезпечити всебічне вивчення цього проекту. Один з можливих варіантів вивчення модернізаційних елементів у «Договорах та постановах» за допомогою складення конкордансів для ключових слів автор пропонує у своєму дослідженні.

КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС ФІНАЛЬНОГО ЕТАПУ КИЇВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА КИЇВЩИНІ

Любов Опанасенко

*магістр кафедри археології та музеєзнавства історичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

За матеріалами поселень Київщини розглянуто питання пізньокіївського керамічного комплексу та впливу на нього черняхівських імпортів. Простежено успадкування пізньокіївських рис у кераміці ранньосередньовічними культурами, насамперед колочинською та пеньківською. Виявлені пам'ятки дозволяють простежити зміну в часі посуду київської культури.

РІД КОЧУБЕЇВ У СИСТЕМІ ПАТРОНАЛЬНО-КЛІЕНТАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ СУСПІЛЬСТВА ГЕТЬМАНЩИНИ (II половина XVII – кінець XVIII ст.)

Наталія Гаврилишина

*аспірантка кафедри давньої та нової історії України Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

Проаналізовано систему патронально-кліентарних відносин представників роду Кочубеїв у II половині XVII – кінці XVIII ст. Простежено встановлення Кочубеями матримоніальних зв'язків з представниками інших козацько-старшинських родів та їх значення. Показано кліентарну мережу, на яку спиралися Кочубеї для виконання професійних та приватних доручень.

МОНАСТИРСЬКІ КОМПЛЕКСИ ЧЕРНІГОВА ЯК ОБ'ЄКТИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Силенок Надія

аспірантка Центру пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

У доповіді систематизуються дані про монастирі як осередки поширення християнської моралі, освіти, культури, що існують на території одного з наймальовничіших міст України – Чернігова. Проаналізовано шляхи залучення історико-культурних пам'яток чернецтва з метою використання у туризмі. Закцентовано на питанні збереження, реставрації та використання історико-архитектурної спадщини у туристичній сфері, що сприятиме глибшому вивченню історії краю та їх подальшому відновленню і залученню до туристичних маршрутів.

МАТЕРІЛИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В.Б. АНТОНОВИЧА НА СТОРІНКАХ «ЧИТАНЬ ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА НЕСТОРА-ЛІТОПИСЦЯ»

Анастасія Горькова

аспірантка Центру пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

У статті висвітлено основні результати археологічних досліджень В.Б. Антоновича, опублікованих на сторінках «Читань Історичного товариства Нестора-літописця». Проаналізовано вклад В.Б. Антоновича як голови та члена Історичного товариства Нестора-літописця в охорону та збереження археологічних пам'яток.

ЛИСТУВАННЯ ЮХИМА СВІНЦІЦЬКОГО ТА ВОЛОДИМИРА АНТОНОВИЧА – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЛЛЯ

Ігор Старенький

аспірант кафедри історії народів Росії та спеціальних історичних дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, член Національної спілки краєзнавців України,

Кондров Руслан
*студент Кам'янець-Подільського національного
університету імені І. Огієнка*

У статті крізь призму листування розглядаються наукові та особисті взаємини Ю.Й. Сіцінського та В.Б. Антоновича, вперше публікуються згадані листи зі збереженням мови оригіналу.

ВІЗУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ГРУШЕВСЬКОЗНАВСТВА

Наталія Шелудякова
*аспірантка відділу української історіографії
Інституту історії України НАН України*

У доповіді здійснено спробу виявити перспективи розвитку візуальної історії у контексті вивчення життєвого та творчого шляху М. Грушевського. Автор концептуально орієнтується на запропоновану А. Гаскеллом типологію візуального матеріалу: твори мистецтва, фотографія, предмети колекціонування тощо. Окреслено візуальні джерела грушевськознавства, на основі яких можливе глибше розуміння особистості історика.

УЯВЛЕННЯ ПРО ЕТНОРЕЛІГІЙНУ ІНАКШІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ КОЗАЦЬКОМУ ІСТОРІОПИСАННІ XVII-XVIII ст.

Андрій Бовгиря
*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу української історіографії Інституту історії України
НАН України*

Важливою складовою процесу націотворення є існування дихотомії «свої-інші» у свідомості певної етнічної спільноти. В Україні XVIII ст. цей процес набуває зрілих форм. Про це, принаймні, свідчить конструювання образів іноетнічних груп, що мешкали на українських теренах, авторами козацьких літописів. Своєрідний рейтинг толерантності/інтолерантності по відношенню до «інших», закладений в цих текстах, можна припустити, відображав і реальні настрої в тогочасному українському суспільстві.

ОСТАННЯ ВОЛЯ ЗАСНОВНИКА РОДУ СКАДОВСЬКИХ

Інна Черноіваненко

*аспірантка кафедри всесвітньої історії та історіографії
Херсонського державного університету*

У статті здійснено аналіз заповіту Бальтазара Бальтазаровича Скадовського – засновника херсонської гілки дворянського роду Скадовських. Окреслено інформативні можливості джерела для вивчення діяльності роду в Південній Україні, визначено ступінь виконання заповіту нащадками.

Заповіт Б.Б. Скадовського відповідав нормам спадкового права Російської імперії. Документ містить інформацію про долю майна власника, зобов'язання дружини щодо розподілу спадку між дітьми, задоволення боргових претензій укладача заповіту, сімейні взаємини.

ПОЛЬСЬКИЙ СУСПІЛЬНО-ХРИСТИЯНСЬКИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ ст.: ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА, ІДЕОЛОГІЯ, ЛІДЕРИ

Андрій Кліш

*кандидат історичних наук, доцент кафедри стародавньої та
середньовічної історії Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

У доповіді на основі опублікованих та неопублікованих матеріалів проаналізовано програмні засади, ідейні принципи та соціальну доктрину Польського суспільно-християнського руху в Галичині наприкінці ХІХ ст., досліджено його організаційні засади та суспільно-політичну діяльність, з'ясовано його ставлення до єврейського питання.

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ОКРУГАМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У 1880-х рр.

Володимир Милько

*кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу історії України XIX – початку XX ст.
Інституту історії України НАН України*

Розвиток системи управління навчальними округами Російської імперії у 1880-х рр. характеризувався рядом особливостей, серед яких:

- ліквідація з 1 січня 1881 р. посад чиновників з особливих доручень при попечителях Віленського та Київського навчальних округів;

- затвердження 27 січня 1881 р. нових «штатів управлінь навчальних округів», відповідно до яких сума витрат збільшувалася з 93 657 руб. 92 коп. до 100 482 руб. 8 коп.;

- зміна повноважень попечителів, зокрема щодо необхідності узгоджувати з Міністерством народної освіти кандидатуру правителя канцелярії;

- лібералізація освітньої політики профільного міністерства в період керування ним О. Ніколаї (1881–1882 рр.): збереження університетської автономної корпорації, деяке послаблення інспекторського нагляду за навчально-виховним процесом;

- проведення контрреформ у період міністерства І. Делянова (1882–1897 рр.): протидія поширенню «злочинної пропаганди» серед вихованців навчальних закладів за рахунок посилення інспекторського контролю (збільшувалася кількість окружних та училищних інспекторів), посилення контролю за навчальною та методичною літературою, зростання ролі та значення попечителя у вищій школі (1884 р. – прийняття реакційного університетського Уставу);

- відновлення Кавказького навчального округу (1883 р.);

- створення Західно-Сибірського навчального округу (1885 р.).

По суті, варто говорити про дві основні тенденції цього періоду: 1) об'єктивні особливості розвитку системи освіти в умовах модернізаційних процесів в економіці (зростання потреби в кваліфікованих освічених кадрах та, як наслідок, зростання фінансових витрат); 2) зміна внутрішньополітичної ситуації, які визначили проведення контрреформ у вищій школі, «сприяли» зростанню повноважень попечителів та посиленню адміністративно-інспекторського нагляду за учнями і студентами.

КОНЦЕПТ «СТАРООБРЯДНИЦТВО» ТА ЙОГО СМИСЛОВІ МЕЖІ

Павло Єремєєв

*аспірант кафедри історії України, викладач кафедри історії Росії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Здійснюється спроба визначити смислові межі терміну «старообрядництво». Ставиться під сумнів його онтологічний статус, вказується, що даний термін несе в собі ознаки конструкту. Водночас на межі XIX–XX ст. у суспільній думці відбувається певна онтологізація конструкту «старообрядництво», що перетворює його у концепт – факт культури, культурно-значиме соціопсихічне утворення у колективній свідомості, опредмечене у мовній формі.

ДІЯЛЬНІСТЬ КАНЦЛERA А.М. ГОРЧАКОВА ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ СТАТУСУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ЧОРНОМУ МОРІ ПІД ЧАС ФРАНКО-ПРУСЬКОЇ ВІЙНИ 1870–1871 рр.

В'ячеслав Іванов

*магістрант історичного факультету
Київського національного університету імені Т. Шевченка*

З початком франко-пруської війни 1870 р. Російська імперія відмовилася від втручання в справи Західної Європи. Канцлер А.М. Горчаков (1798–1883 рр.), скориставшись альянсом між Петербургом і Берліном, за підтримки Бісмарка, проголосив спочатку проект щодо нейтралізації Чорного моря від 7 вересня, а 31 жовтня – знаменитий циркуляр, який відміняв сумнозвісні положення Паризького трактату 1856 р., стосовно відмови Росії мати військово-морські бази та арсенали на Чорному морі. У цій ноті Горчаков приводить факти непослідовної політики держав Європи, свідoctва порушень умов підписання Паризького трактату, його основних положень. Незважаючи на різку критику Лондона і Відня, заява російського уряду свідчила про те, що імперія не збирається погрожувати Османській імперії і англійські ескадри не «матимуть наміру захищати Туреччину щодо нападу з нашого боку». Що важливо, Росія знайшла ще одного важливого союзника, окрім Прусії – Сполучені Штати Америки, які виразили їй цілковиту підтримку, завдяки тому, що царський уряд запобіг

інтервенції англо-французької коаліції під громадянської війни 1861–1865 рр. Остаточне вирішення «севастопольської проблеми» сприяла Лондонська конференція 1871 р., де завдяки таланту А.М. Горчакова було досягнуто остаточній нейтралізації Чорного моря, відновлення морських збройних сил, розширення зовнішньої торгівлі через протоки та прискорення освоєння кавказького узбережжя.

Отже, ми з'ясували, що в умовах нових геополітичних змін, адміністрація А.М. Горчакова змогла відновити зовнішнє та внутрішнє становище Російської імперії, досягнувши статусу «кво» на Чорному морі в період франко-пруського збройного конфлікту 1870–1871 рр.

ЕВОЛЮЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЄПАРХІАЛЬНИХ ЖІНОЧИХ УЧИЛИЩАХ В УКРАЇНІ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ВІД ВИХОВАННЯ ДРУЖИНИ СВЯЩЕНИКА ДО ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНОГО ПЕДАГОГА

Світлана Лісненко

магістр історії, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Роботу присвячено дослідженню розвитку навчально-виховного процесу в єпархіяльних жіночих училищах в Україні протягом ХІХ – початку ХХ ст. Проаналізовано вплив мети та завдання цих училищ на зміст навчальної програми. Виявлено специфічні риси навчального процесу в єпархіяльних училищах.

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ПУБЛІКАЦІЙ НА СТОРІНКАХ ВОЛИНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ ХІХ – початок ХХ століття

Оксана Біла

аспірантка кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка

Важливою рисою розвитку історичної науки на сучасному етапі є активізація інтересу до вивчення краєзнавчої історії, минулого регіонів України.

Важливим джерелом у цьому виступає періодика. Вона водночас і сприяє дослідженню тенденцій розвитку історико-краєзнавчих досліджень та висвітлення їх результатів. Адже історико-краєзнавчі дослідження в комплексі складають багату джерельну базу для розуміння політичних, соціально-економічних і культурних проблем у межах досліджуваного періоду XIX – початок XX ст. на теренах Волинської губернії.

Дослідження тенденцій започаткування та розвитку історико-краєзнавчих публікацій на сторінках волинської періодики в XIX – початок XX століття, є актуальним і необхідним, адже це дасть змогу охарактеризувати етапи даного процесу, особливості функціонування преси Волині в системі періодики Російської імперії, проаналізувати тематику досліджень та проблеми, які цікавили науковців того часу.

Протягом XIX – початок XX ст. зміст, типи і форма історико-краєзнавчих публікацій на сторінках волинської періодики неодноразово змінюються. Не можна погодитися з думкою діяча початку XX століття В. Яворського: «аж боляче стає як придивишся, що вони так незграбно обслуговують потреби нашого краю, що зовсім не пильнують людського життя, і не хочуть і слухати про якісь там особні жалі та потреби», так він висловлювався про редакторський колектив тогочасних «проросійських» газет. Не зважаючи на чисельні заборони і утиски, вони все ж намагалися висловити в неофіційній частині періодики демократичні ідеї, віднаходили можливість розробляти і доносити до народу цікаві історичні замітки про героїчне минуле Волині, поміщати бібліографічні довідки про відомих діячів, зачіпали етнографічні питання, досліджували історію церкви, а також піднімали соціальні та національні проблеми.

Отже, дослідження започаткування та розвитку історико-краєзнавчих публікацій на сторінках волинської періодики XIX – початок XX ст. є досить актуальним і вимагає наукового дослідження.

СОЦІАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ ЗЕМСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (кінець XIX – початок XX ст.)

Інна Яременко

*аспірантка кафедри історії і археології слов'ян
Інституту історичної освіти Національного
педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

На прикладі українських губерній Російської імперії висвітлено соціально-правовий статус земських вчителів крізь призму відносин з представниками оточуючих соціальних категорій населення. Основну увагу зацентровано на взаємних стосунках та повсякденному спілкуванню із селянством. Виклад матеріалу здійснено на основі аналізу характерних побутових ситуацій, які наочно демонстрували роль і значення земських вчителів у соціальній стратифікації суспільства (перш за все «сільського світу») кінця XIX – початку XX ст.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО ПО СТВОРЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Наталія Будзанівська

*молодший науковий співробітник відділу історії академічної
науки Інституту архівознавства Національної бібліотеки
України ім. В.І.Вернадського*

Цього року відзначаються дві знаменні дати – 150 років від дня народження Володимира Івановича Вернадського і 95 років з часу заснування Української Академії наук.

Саме Володимир Вернадський на запрошення Миколи Василенка долучився і доклав багато зусиль до розбудови Української Академії наук і став її першим президентом. А до цієї важливої події була кропітка і наполеглива праця вченого. «Все більше замислююся про створення великого центру в Києві, скориставшись сприятливою політичною кон'юнктурою»¹ – такими були думки вченого.

¹ Вернадский В. Дневники, 1917–1921 (октябрь 1917 – январь 1920) – К.: Наукова думка, 1994. – С. 86.

14 листопада 1918 року Гетьман П. П. Скоропадський затвердив закон про заснування Української Академії наук, її статут і штат. Зазначалось, що закон набуває дійсності з 1 листопада 1918 р. Гетьманом був призначений перший склад дійсних членів Академії – В. І. Вернадський, А. Ю. Кримський, Д. І. Багалій, М. І. Петров, С. Й. Смаль-Стоцький, М. Ф. Кащенко, С. П. Тимошенко, П. А. Тутковський, М. І. Туган-Барановський, Ф. В. Тарановський, В. А. Косинський, О. І. Левицький.

27 листопада 1918 р. о 18 годині в приміщенні Українського наукового товариства (нині – Ярославів вал, 36) відбулося Установче спільне зібрання, на якому було обрано першу Президію Української Академії наук.

В. І. Вернадського одноголосно обрали Головою – президентом, у ході прямих таємних виборів. Через два дні 30 листопада 1918 р. відбулося затвердження посади Голови-президента Української Академії наук Гетьманом України П. П. Скоропадським. Президентом став В. І. Вернадський, віце-президентом став Д. І. Багалій, а її секретарем – А. Ю. Кримський¹.

Національне значення Української Академії наук В. І. Вернадський вбачав в тому, що Академія мала засобами науки сприяти росту національної самосвідомості та української культури. Державне значення УАН за В. Вернадським полягало у впливі на підняття виробничих сил в Україні. І, нарешті, Академія повинна була мати тісний зв'язок зі звичайними проблемами практичного життя людей, і в своїй діяльності мати відповіді на всі потреби населення, що вимагають наукового висвітлення².

¹ Ситник К.М. Володимир Вернадський і Академія [текст] / К.М. Ситник, В.В. Шмиговська. – К.: Наук. думка, 2006. – С.154.

² Там само.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКАМИ-РОМАНТИКАМИ (НА ПРИКЛАДІ М. КОСТОМАРОВА)

Ольга Гончар

*кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу
української історіографії Інституту історії України НАН України*

Становлення історичної науки як академічної дисципліни умовно відносимо до XIX ст. Впродовж всього століття формувалися наукові засади історіописання, а отже, і постала проблема пошуку джерел дослідження. М. Костомаров, життя і творчість якого припадає на цей період, сформувався як історик-дослідник і разом з тим сприяв становленню історичної науки. У 30-х рр. XIX ст., перебуваючи в лавах студентів Харківського університету, він зробив початкові спроби історичного пошуку.

Першими джерелами інформації для нього були етнографічні експедиції та фольклор. Пізнаючи звичаї, пісенну та усну народну творчість українців, він намагався досягнути славетну історію козацтва, яка найяскравіше була оспівана народом. Паралельно молодий вчений удосконалював знання української мови, щоб зрозуміти всі тонкощі народної історичної пам'яті. Увійшовши до кола харківських романтиків, він долучився до популяризації цих джерел. Але обмеженість здобутої інформації змусила розширювати джерельну базу досліджень. Далі він перейшов до вивчення козацького літописання та творів з історії України, які вийшли на той час. Обов'язковим методом історичного дослідження для М. Костомарова був візуальний. Він здебільшого оглядав місця описуваних подій, які були для нього візуальними джерелами для глибоко занурення в історичні реалії. Але основну увагу він приділяв архівним документам, а саме: універсалам гетьманів, листуванню, дипломатичним актам, свідченням очевидців, статистичним звітам і т.п. Серед цього розмаїття вперше введених до наукового обігу документів вчений намагався розгледіти свідчення щодо ролі народу в історії, точніше кажучи М. Костомаров творив психоментальний портрет народу-творця своєї долі. Звичайно, як і більшість істориків-романтиків XIX ст., вчений художньо вимальовував історичну картину, надаючи їй привабливості роману. Тому його твори користувалися шаленою популярністю у читача.

**ЯРОСЛАВ ПАДОХ:
ВІД АДВОКАТА ДО ІСТОРИКА ПРАВА**

Світлана Блащук

*кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу
української історіографії Інституту історії України НАН України*

Дана розвідка присвячена відомому громадсько-політичному діячеві та вченому – Я. Падоху. Я. Падох був дуже активною людиною і не зважаючи на свої правничі зацікавлення, адвокатську кар'єру та громадську діяльність, залишив велику кількість наукових праць, які привертають увагу сучасних дослідників.

Аналіз величезного творчого доробку Я. Падоха дозволяє стверджувати, що він вдало поєднав у собі талант непересічного громадського діяча та науковця, публіциста та популяризатора самостійницької ідеології, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Перебуваючи за межами України, Я. Падох намагався активізувати політичну діяльність української еміграції, координувати діяльність низки її угруповань, активно відстоювати право України на свою державність. Він вдало поєднував викладацьку та наукову діяльність з юридичною практикою.

**«НЕЩАСНІ ФАНТАСТИ!» – ДИСКУСІЯ
У ПОДІЛЬСЬКИЙ ПРЕСІ ПРО МІСЦЕ РОСІЙСЬКОЇ
ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЯХ 1917–1919 рр.**

Олексій Лейберов

*старший викладач кафедри всесвітньої історії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

У 1919 р. на шпальтах вінницьких періодичних видань між інтелігентами-емігрантами з Росії розпочалася жвава дискусія про місце та роль російської інтелігенції у революції. У спробі самовизначення, опоненти проявили всі негативні риси притаманні тогочасній російській інтелектуальній еліті – критиканство, вузькість політичних поглядів, намагання нав'язати власну думку, відірваність від життя та конформізм. Представники української національної інтелігенції зустріли дискусію цілком негативно, засудивши погляди, аргументи та висновки її учасників.

СТУДЕНТИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ І ФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ (1918–1920 рр.)

Анастасія Донець

*аспірантка Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

Для побудови якісної освіти в Україні важливе значення має досвід минулого, зокрема, що стосується студентства. Попри праці істориків (О.М. Завальнюка, О.Б. Комарницького, В.С. Прокопчука та ін.) тема студентського життя у добу Української революції залишається цілісно не вивченою.

Мета нашої доповіді – з'ясування ролі студентського колективу у формуванні фундаментальної бібліотеки КПДУ та її роботи впродовж 1918–1920 рр.

Керівництво та науково-педагогічні працівники молодого університету, громадські діячі прикладали надзвичайних зусиль для організації бібліотечного фонду. Він мав слугувати як викладачам, так і студентам – майбутній українській еліті. Однак, в умовах громадянської війни та глибокої економічної кризи забезпечити українську молодь якісною навчальною літературою було вкрай складно. Юнаки і дівчата брали участь у зборі інформації про покинуті бібліотеки, доставляли їх до університету. Завдяки їхній ініціативі і наполегливості університет отримав чимало цінних видань, у т.ч. і раритетних.

Молодь, що боляче реагувала на неможливість отримати через читальний зал рідну літературу, завела спеціальну книгу, у якій записувала численні скарги і пропозиції щодо умов роботи читального залу, книговидачі. Так, адміністрації пропонували поліпшити освітлення, продовжити роботу читального залу на декілька годин, відкривати читальню у свята, дати дозвіл на винесення книг додому, приносити власну літературу для використання читальним залом, заборонити професурі порушувати термін користування книгами, вносили пропозиції щодо придбання відомих видань, конче потрібних у навчальному процесі.

Отже, студенти одного з перших українських університетів були досить активними у процесі формування бібліотечного фонду, спряли придбанню сотень різних видань, зокрема, минулих віків. Хлопців і дівчат не влаштовував порядок використання літератури, за яким досить часто вони не могли отримати підручників і посібників, які значилися у картотеці. Через це була

ініційована студентська книга, у якій записувалися претензії до бібліотечних працівників, а також пропозиції щодо вдосконалення роботи підрозділу. Врахування їх дало змогу зняти чимало нарікань, поліпшити підготовку молоді до занять, заліків та іспитів.

**НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
на початку 20-х рр. ХХ ст.
(НА МАТЕРІАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ)**

Вадим Покалюк

аспірант кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, викладач гуманітарних дисциплін коледжу Подільського державного аграрно-технічного університету

Незважаючи на низку численних праць з історії України, малодослідженою залишаються історія освіти у 20-х рр. ХХ ст. Одним із найважливіших завдань радянської влади у цей період було формування кадрів кваліфікованих спеціалістів сільськогосподарської галузі, оскільки без них не можливо було успішно реалізувати плани перебудови суспільства на нових, соціалістичних засадах. Важливе місце у підготовці фахівців відводилося організації навчального процесу. У цей період вводилися нові форми, методи навчання та перевірки знань, які безпосередньо впливали на успішність студентів. У статті на основі архівних матеріалів зроблено спробу аналізу навчальної діяльності студентів сільськогосподарських вишів України на початку 20-х рр. ХХ ст. Об'єктом уваги стали сільськогосподарських інститутів та 11 технікумів Української СРР.

ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В 30-х рр. XX ст.

Сергій Білан

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
і політології Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Командна модель управління сільським господарством, запроваджена партійно-державним керівництвом у 30-х рр. XX ст., була позбавлена можливостей самовдосконалення і не могла забезпечити інтенсивних шляхів його розвитку. Відтак, такий спосіб керівництва завдавав великої шкоди, і негативні кризові явища в цій галузі продовжували наростати до вересня 1953 р., коли нарешті було визнано крах сталінської аграрної політики.

Примірний статут сільськогосподарської артілі 1935 р., у самій суті та економічному механізмі якої були закладені причини, що зумовили жорстоку регламентацію діяльності всіх членів, виключали їх самостійність, підприємливість, ініціативу та обмежували зацікавленість у розвитку господарства, не завадив адмініструванню, бюрократизму, зловживанням владою тощо. Крім того, в системі заходів щодо створення командної економіки чільне місце сталінський уряд відводив організації радгоспів-гігантів, які повинні були замінити у виробництві хліба заможні селянські господарства і сприяти одержавленню тваринництва. Однак, специфіка аграрного сектору України обмежує діяльність великих господарств, оскільки його виробництво нерозривно пов'язане з землею, і тому необмежене зростання його розмірів веде до некерованості і неможливості раціонально використовувати земельні ресурси. У зв'язку із сезонністю процеси сільськогосподарського виробництва мають переривчастий характер і не піддаються такій стандартизації, як у промисловості.

Другим специфічним фактором, що визначає функціонування сільськогосподарського виробництва в Україні є форма власності на землю, знаряддя праці й вироблену продукцію, і, як свідчить вітчизняна історична практика, в нашій країні процес виробництва в аграрному секторі і його результати безпосередньо залежать від особи сільськогосподарського працівника, який повинен бути зацікавленим господарем-власником. Саме тому в умовах радянської командно-адміністративної системи при загальній підпорядкованості сільськогосподарського виробни-

цтва інтересам промисловості воно не могло розвиватись інтенсивним шляхом.

«БІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ДІЛА КРЕМЛЯ»: СВДЧЕННЯ ПРО ГОЛОДОМОР 1932–1933 років В УКРАЇНІ

Олена Подобєд

кандидат історичних наук, доцент Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У першій половині 1950-х років у Канаді зусиллями Демократичного об'єднання бувших репресованих українців Советами (ДОБРУС) та Союзу українців – жертв російського комуністичного терору (СУЖЕРО) була видана двохтомна праця «Біла книга про чорні діла Кремля». За оцінками сучасних дослідників, другий том книги містить найбільшу на сьогодні збірку даних від очевидців та документів, пов'язаних із Голодомором 1932–1933 рр. в Україні.

МІЖ ДОМОМ ТА РОБОТОЮ: ПОВСЯКДЕННІСТЬ МОБІЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ХАРКІВСЬКОГО ТРАКТОРНОГО ЗАВОДУ В 1930-ті рр.

Роман Любавський

аспірант історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Доповідь присвячена проблемі мобільності робітників Харківського тракторного заводу в 1930-ті рр. – мешканців соціалістичного містечка «Новий Харків». Шлях заводчан із дому на роботу розглянуто як сукупність повсякденних практик «у дорозі», зумовлених параметрами містечка (орієнтація, освітленість вулиць) та наповнених переживаннями та емоціями. Зроблено висновок, що проектувальникам «Нового Харкова» не вдалося створити для працівників ідеальний, зручний для пересування урбанізований простір.

ДІЯЛЬНІСТЬ К.Г. ГУСЛИСТОГО У ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Галина Гончар

*аспірантка кафедри етнології та краєзнавства історичного
факультету Київського національного університету
ім. Т. Шевченка*

Досі не знайшла належної оцінки науково-громадська діяльність К.Г. Гуслистого (1902–1973 рр.) у галузі українського музейництва. Як заввідділом етнографії ІМФЕ АН УРСР та керівник колективу зі створення монографії «Українці» і «Регіонального історико-етнографічного атласу України, Білорусії та Молдавії» він залучав музейних працівників до їх створення; брав участь у розробці структури Музею історії запорізького козацтва на о. Хортиця; надавав консультації фундаторам Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький). З 60-х рр. ХХ ст. учений та очолюваний ним відділ опікувалися науково-методичним підґрунтям етнографічного музею під відкритим небом у с. Пирогово.

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІЗМУ ЩОДО УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 1933–1942 рр.

Юрій Левченко

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України,
Інститут історичної освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Нацистська ідеологія від початку свого виникнення до встановлення режиму окупації в Україні у 1941 р. стосовно українців не була сталою та зазнавала постійних змін, що пояснюється зміцненням Третього рейху на міжнародній арені. Відповідно до цього виділяються такі періоди:

1) 1933 – 1939 рр., від приходу нацистів до влади в Німеччині до початку Другої світової війни. Характеризується сприйняттям українців як представників найнижчої європейської раси – слов'янської, що в складі «нордичної Європи» під пануванням нацистів мають утворити декілька незалежних державних утворень, об'єднані з іншими східними державами в підконтрольну Третьому рейху федерацію без власної армії, економіки та політики;

2) 1939 – початок 1941 рр., від початку Другої світової війни до нападу Німеччини на Радянський союз. Для цього періоду є характерна радикалізація нацистської ідеології під впливом успіхів вермахту в західних військових кампаніях 1939–1940 рр., які утвердили віру німців у їх расову «вищість». Українці розглядаються як складова частина великої кількості народів Радянського союзу, який після військового розгрому остатнього має утворити підконтрольну на сході Європи державу;

3) Друга половина 1941 – кінець 1942 рр., від початку війни проти СРСР до утвердження режиму окупації на території України. В цей період розробляється конкретна ідеологічна політика щодо українців. Підтвердження цьому є німецькі документи: «Директиви щодо політики відносно України», «Політика управління людьми на Україні», «Про відносини з українським населенням» і т.п. Відповідно до яких українці розглядаються, як «нижча» малокорисна раса, що поставило їх в один ряд з євреями та циганами. За цими нацистськими поглядами українці вже не заслуговували на власну державність, а наші території мали перетворитися на «життєвий простір» для німців.

«ЖНИВА РОЗПАЧУ»: ДО ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ ВІЗІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Тарас Нагайко

*кандидат історичних наук, керівник навчально-наукового
центру усної історії кафедри історії та культури України
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
Університет імені Григорія Сковороди»*

Ще у 2004 р., оцінюючи поступ вітчизняної історичної науки у публікації присвяченій історіософському осягненню Другої світової війни М.В. Ковалем, вітчизняний учений В. Стецкевич писав: «Українська історіографія ще не має цілісного всеохоплюючого фундаментального дослідження з історії окупаційної доби в Україні»¹. Саме тоді світ побачила праця голландського дослід-

¹ Стецкевич В.В. Історіософські осягнення війни 1939-1945 рр. М.В. Ковалем (суб'єктивні роздуми, рефлексії та прикладні висновки) // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст. – Вип. 8: У 2 ч. / НАН України. Ін-т історії України; Відп. ред. В.А. Смолій. – К., 2004. – Ч. 1. – С. 19.

ника Карела Беркгоффа «Harvest of Despair. Life and Death in Ukraine under Nazi Rule». ¹

Так, у свій час, знаковими для вітчизняної історичної науки у розрізі вивчення теми голодомору 1932–1933 рр. стали праці американських дослідників Дж. Мейса та Р. Конквеста, що разом з усвідомленням суспільної важливості цієї теми привнесли у національну історіографію нові методологічні прийоми та багато в чому визначили концепцію подальшого її розвитку.

Звертаючись до роботи К. Беркгофа, варто зауважити, що її англомовне видання не залишилося поза увагою вітчизняних науковців. Дослідження було широко анонсоване у науковій літературі. Його певній популяризації сприяли і перекладні статті, що виходили в українських фахових виданнях. Загалом тема, порушена дослідником, залишалася актуальною впродовж останнього десятиліття. З моменту своєї появи праця «Жнива відчаю» («Врожай відчаю») у 2004 р. стала своєрідним бестселером з-поміж українських вчених війни, яких цікавила соціальна тематика й не лише вона. І хоча зазначена монографія – це перша робота автора, виконана на базі його докторської дисертації захищеної у 1998 році, вона відразу ж стала орієнтиром для роботи над цілою низкою тем здатних розкрити реалії окупаційного режиму. Існуючий попит зумовив появу україномовного варіанту.

В умовах методологічного відставання вітчизняної історичної науки від визнаних європейських та світових центрів вивчення Другої світової війни, а подекуди й повної відірваності, наявності мовного бар'єру саме перекладна наукова література відіграє роль основного комунікатора, який здатен сприяти пришвидшенню процесів взаємної інтеграції наукових шкіл різних країн.

За останній час вітчизняна історіографія збагатилася низкою ґрунтовних досліджень, де розкриваються ті чи інші аспекти окупаційного режиму. Більш акцентованими стали намагання дослідників війни виписати саме соціальну складову цього явища. З'явилися колективні та індивідуальні монографії, дисертації та статті, предметом вивчення в яких стало життя людини в умовах війни. Однією з базисних, концептуальних праць, що безумов-

¹ Karel C. Berkhoff. Harvest of Despair: Life and Death in Ukraine under Nazi Rule. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2004. xiii, 463 pp. ISBN: 0-674-013-131.

но вплинули на думку вітчизняних науковців, без сумніву, стало вищезгадане дослідження К. Беркгофа. На цю працю зважають як маститі науковці, так і молоді дослідники, що прагнуть увібрати передовий досвід західної традиції історіописання.

Резюмуючи вищезазначене, хочеться звернути увагу й на потребу її критичного осмислення з позицій сучасних тенденцій вивчення періоду воєнного лихоліття. Адже запропонований автором широкий темарій спонукає до всебічного концептуального вивчення заявлених аспектів не лише на узагальнюючому, а й на регіональному (локальному) рівні. Розгалужений дослідницький інструментарій та міждисциплінарність, що притаманна сучасній гуманітаристиці лише підкреслюють актуальність такої роботи спрямованої на об'єктивне осмислення однієї з найбільших гуманітарних катастроф в історії людства.

ПІДГОТОВКА МЕХАНІЗАТОРСЬКИХ КАДРІВ МТС У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД НА ЖИТОМИРСЬКІЙ (1944–1946 рр.)

Костянтин Сидоров

*аспірант кафедри історії України Житомирського державного
університету імені І. Франка*

Одразу після звільнення території України від німецько-фашистських загарбників актуальною проблемою було відновлення зруйнованої економіки країни. Однією з найважливіших її сфер стало сільське господарство, швидкість відновлення якого залежала від налагодження роботи та подальшого розвитку колгоспів, радгоспів та МТС.

Першочерговою проблемою, з якою зіткнулася влада в процесі відбудови МТС, була проблема кадрового забезпечення їх працівниками, котрих катастрофічно не вистачало. Тому потрібно було організувати швидку та якісну підготовку і перепідготовку спеціалістів сфери сільського господарства. Виконання поставленого завдання можна було реалізувати через налагодження роботи спеціальних освітніх закладів.

Для організації повноцінного навчального процесу у сільсько-господарських навчальних закладах, держава виділила спеціальну техніку, в тому числі й у інститути та технікуми Житомирщини. Крім вищих і середніх навчальних закладів, підготовка та перепідготовка трактористів здійснювалась власне на курсах при МТС.

Проте система навчання мала свої недоліки. Спостерігався низький рівень організації навчального процесу та матеріально-технічної бази: не вистачало приміщень, незадовільними були матеріально-побутові умови перебування слухачів курсів з підготовки механізаторських кадрів, недостатньо забезпеченою була учбова база курсів.

Таким чином, у післявоєнний час відчутним був дефіцит профільних спеціалістів МТС, механізаторів і працівників масових сільськогосподарських професій, від яких залежала ефективність роботи сільськогосподарської галузі. В подальші роки створювалися заклади для підготовки спеціалістів сільськогосподарської галузі, що полегшило питання кадрового забезпечення працівниками машинно-тракторних станцій.

ВПЛИВ ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ» НА ЖИТТЯ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ УКРАЇНИ

Оксана Булгакова

*молодший науковий співробітник відділу історії України
XX століття Інституту історії України НАН України*

Інтелігенція – важлива соціальна група суспільства, що виконує притаманні лише їй функції в соціумі. Середина 1950-х років позначилася докорінними зрушеннями в житті країни та суспільства. На зміну тотальному контролю влади за всіма сферами людського буття прийшла «відлига», що супроводжувалася лібералізацією суспільно-політичного життя. Інтелігенція однією з перших відгукнулася на паростки свободи творчості, які несла «відлига». Життя інтелігенції цього періоду, як соціальної групи потребує переосмислення з позицій сьогодення, і актуального наразі питання місця і ролі інтелігенції в житті країни і суспільства.

Інтелігенція України не була однорідним прошарком. В середині вона ділилася на підгрупи – умовно можна назвати на тих, хто погоджувався з владою і став певним ретранслятором політики влади. Саме цей прошарок інтелігенції збирався на зустрічі з владою, був включений у різноманітні спілки, що об'єднували представників інтелігенції. Друга група включала в себе представників інтелігенції, які не погоджувалися з владою, більше того не входили до жодних спілок, так звані – нонконформісти.

І нарешті треті представники інтелігенції, які просто працювали не виказуючи своїх переконань і незгод з владою.

Важливим явищем, що виникло в цей період стало – шістдесятництво.

Отже, «хрущовська відлига» стала зоряним часом для інтелігенції, відкрила можливості більш вільних умов праці і життя. Проте, з середини 1960-х років, інтелігенція, яка вітала кроки М. Хрущова по десталінізації, викриттю культу особи Сталіна, виявилася налаштована проти нього. Як згадує Лесь Танюк: «Інтелігенцію він налаштував проти себе погромом в Манежі, манерою приниження поетів і художників...».

Отже, поступово йшов процес згортання лібералізації, який болісно вдарив і по інтелігенції України, що опинилася під контролем влади.

ЛЕГІТИМАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ «ДАВНЬОРУСЬКА НАРОДНІСТЬ» В РАДЯНСЬКОМУ ІСТОРІОПИСАННІ: ІДЕОЛОГІЧНИЙ ТА НАУКОВИЙ СКЛАДНИКИ (кінець 1940-х – поч. 1950-х рр.)

Святослав Юсов

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії
України НАН України*

Історія історичної науки в сталінську добу все більше стає предметом досліджень науковців. Утім сучасних дослідників переважно цікавлять теми на кшталт – «історіописання / історик і влада». Значно менше зацікавлення викликає вивчення історіографічного процесу зі створення і подальшої долі певних історичних концепцій або теорій. Проте останні навіть за умови, якщо вони були науково ґрунтованими, в умовах коли історичне знання було висунуто на перший план ідеологічної, політико-виховної і освітньої роботи, ставали знаряддям ідеологічної пропаганди. А якщо так, то вивчення «історій» концепцій чи теорій знову повертає дослідника до згаданих вище тем, але конкретизує й унаочнює їх.

У доповіді розглянемо в загальних рисах процес легітимації концепції давньоруської народності (далі – ДРН) в радянському історіописанні (кінець 1940-х – поч. 1950-х рр.). У центрі уваги такі тези:

- проблеми ідеологічного та наукового характеру на шляху до легітимації концепції ДРН;
- наукова складова процесу легітимації концепції;
- сталінський внесок в легітимацію концепції ДРН;
- 300-річчя «возз'єднання» України з Росією, як чинник політичної і науковій легітимації зазначеної концепції.

**АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА З ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ
СОЦІАЛЬНИХ УМОВ ЖИТТЯ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УРСР
(1950-ті – середина 1960- х рр.)
У ФОНДАХ ЦДАВО ТА ЦДАГО УКРАЇНИ**

Олексій Лук'янець

*кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник
Інституту архівознавства Національної бібліотеки України
імені В.І. Вернадського*

Період з 1950-х – середини 1960-х років був одним із визначальних в історичному розвитку України, оскільки саме тоді відбулися значні соціально-економічні трансформації.

У фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України зосереджені різноманітні за своїм походженням та змістом документи: довідки, листи, доповідні, аналітичні записки, огляди, накази та звіти про їх виконання, а також листування між різними установами, організаціями та підприємствами. Матеріали фондів досить детально відображають політику радянської влади у сфері житлового будівництва, комунального господарства, торговельно-побутового обслуговування, медичного та соціального забезпечення.

Важливі матеріали зосереджені в Центральному державному архіві громадських об'єднань України. Зокрема, у фонді Центрального Комітету Комуністичної партії України (Ф. 1) зосереджені міністерські доповідні записки, звіти обласних, районних та міських комітетів партії, протоколи та стенограми зборів партійних осередків, тощо. Ці матеріали досить детально висвітлюють вплив політики партійно-державних органів на соціально-побутові умови життя міських мешканців. Варто відзначити різносторонні інформативні можливості даного фонду, оскільки вони у повній мірі віддзеркалюють тогочасну радянську повсякденність.

Отже, документи та матеріали, що зосереджені у фондах ЦДАВО України та ЦДАГО України в повній мірі висвітлюють матеріально-побутові аспекти соціальних умов життя міського населення Української РСР 1950-х – середини 1960-х рр. До того ж варто зазначити, що аналіз наявної джерельної бази дає підстави вважати, що досить перспективним напрямком можуть стати вузькоспеціалізовані дослідження різноманітних аспектів тогочасної радянської дійсності.

ГІДРОЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Ігор Гайдаєнко

аспірант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Стрімкий розвиток світової економіки, стрибок у новітніх технологіях зумовив небачений до цього попит на енергоресурси. Відомі «традиційні» енергоносії все більше втрачають свою актуальність, поступаючись місцем альтернативним джерелам: енергії сонячного випромінювання, вітру, річок, морів, теплоти землі та ін.

Історично склалося, що в Україні гідроенергетика мала значний вплив не тільки на розвиток господарства країни (забезпечення електроенергією підприємств і населення), а й на життя простих громадян (переселення жителів прибережної зони для будівництва каскаду водосховищ).

Кількість гідроелектростанцій та їх потужність змінювалися протягом ХХ ст. Так із початку 20-х років в Україні нараховувалося 84 гідроелектростанції загальною потужністю 4000 кВт, а наприкінці 1929 р. – вже 150 станцій загальною потужністю 8400 кВт, серед них: Вознесенська (840 кВт), Бузька (570 кВт), Сутиська (1000 кВт) та ін. У 1934 р. було введено в експлуатацію Корсунь-Шевченківську ГЕС (2650 кВт), яка за своїми технічними показниками була однією з найдосконаліших станцій того часу.

Найвідомішими проектами гідроенергетики України є Дніпровські станції. Масові проектні і практичні будівельні роботи на Дніпрі із залученням багатотисячного людського ресурсу розпочалися в 1928 р., після початку спорудження Дніпровської гідроелектростанції та реалізувалися до 1978 р. коли було остаточно завершено побудови цілого ряду гідровузлів.

Вплив гідроенергетики, зокрема, Дніпровського каскаду на економіку і життя України не є однозначним і може бути оцінений з різних боків. Слід зауважити той факт, що без використання енергії води, стрімкий розвиток господарства України за рахунок електрифікації сіл, не відбувся б. Разом з тим гідроспоруди спричинили негативний вплив на екологію річок та довкілля.

У сучасному світі, гідроенергія, як і всі інші відновлювані та нетрадиційні джерела енергії, є потужним інструментом у боротьбі за економічне панування. У сучасному світі проблема водних ресурсів, як і ефективного енергоспоживання, є однією з визначальних. Відповідно до викликів часу має відбуватися зміна у підходах до раціонального застосування гідроенергетики у економічному секторі.

ГІДРОЕНЕРГЕТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИДНІПРОВ'Я (1920–1970-ті рр.): КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Олександр Горбовий

аспірант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У запропонованій доповіді робиться спроба розглянути окремі питання зі сфери краєзнавчих досліджень, які виникли у зв'язку із гідроенергетичним освоєнням Дніпра у ХХ ст.

Наведений процес призвів до затоплення великих територій Придніпров'я із низкою населених пунктів та історико-культурних пам'яток. Разом із ними було втрачено або значно пошкоджено цілі пласти краєзнавчої інформації, що стосуються обліку населених пунктів, які зазнали впливу у ході спорудження Дніпровського каскаду, топоніміки затоплених земель, переліку визначних історико-культурних пам'яток, історичних довідок по кожному населеному пункту. Було порушено місцеві традиції історіописання.

У контексті сучасних ініціатив з перевидання «Історії міст і сіл України», з написання «Історії сіл» та концентрації зусиль дослідників навколо проблеми «Історичних міст» видається виправданим включення до кола розглядуваних проблем і зниклі поселення з їхньою історією.

Зокрема, хотілося б звернути увагу на такі завдання: 1) ознайомитися із історіографією питання та ініціативами з його розроб-

ки; 2) розглянути методологію та методику його вирішення; 3) на прикладі затоплених земель Переяславщини розібрати можливі труднощі у дослідження запропонованої проблеми.

Досліджували наведену проблему такі науковці як Горло Н. В., Бакшеев Є. А., Чабаненко В. А., Колибенко О. О., Петрашенко В. О. та багато інших. Для методології та методики важливі нароби з організації написання «Історії міст і сіл Української РСР», робота дніпропетровських географів над банком даних «Втрачені природні географічні об'єкти Великого Лугу» та «Втрачені населені пункти Дніпропетровського регіону» тощо. Серед основних труднощів у роботі із затопленими поселеннями є питання їхнього поділу на адміністративні групи та включення до краєзнавчого обліку (чи рахувати хутори, якщо так, то із якою кількістю населення), ступеня впливу на населені пункти водосховищ Дніпра (чи вважати село збереженим, якщо після виникнення водосховища у ньому залишилося лише кілька осіб пенсійного віку, але згідно із законодавством воно ще рахується як окремий населений пункт) та інші.

У цілому мова йде лише про спроби узагальнення широкого і різноманітного краєзнавчого матеріалу по всьому каскаду дніпровських водосховищ.

ЗАХОДИ ВЛАДИ ЩОДО ЗНИЩЕННЯ ОПОЗИЦІЙНИХ СТРУКТУР У ЦЕРКВАХ ЄХБ І АСД В УРСР (середина 1960-х – перше половина 1970-х рр.)

Наталія Бондаренко

*лаборант кафедри етнології, здобувач Вінницький
державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського*

Означений період є особливим в історії взаємин Церков Євангельських християн-баптистів (ЄХБ) і Адвентистів сьомого дня (АСД) з радянськими владними органами. На початку 1960-х рр. унаслідок адміністративного й законодавчого тиску держави ці (як і інші) протестантські конфесії стали на межі виживання. Керівні інституції зареєстрованих церков (Всесоюзна рада ЄХБ, Всесоюзна рада АСД) для збереження свого існування вимушені були виконувати інструкції державних і партійних органів, тим самим послаблюючи свої церковні організації. Лідери віруючих, що не сприймали руйнуючий щодо їх церков вплив держави,

зуміли створити паралельні, незаконні (з точки зору держави) керівні структури і мережу релігійних громад. В середині 1960-х рр. протистояння влади і вказаної церковної опозиції загострилось. Це загострення продовжувалось до середини 1970-х рр. і характеризувалося, зокрема, масовим репресіями стосовно дисидентського духовного керівництва і вірян. Отже, даний хронологічний період позначений спробами знищення нелояльної до влади організованої опозиції, а, натомість, легальні структури ЄХБ і АСД, навіть, відчували послаблення репресивного тиску, оскільки владні інституції спрямували удар виключно проти незаконних об'єднань.

У доповіді розглядаються такі тези:

- безпосередні причини зазначеної політики влади;
 - тактика і методи боротьби влади з протестантським дисидентством;
 - спротив репресивним заходам влади з боку церковної опозиції;
- політичні та релігійні наслідки протистояння.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ЧИННИК У ДОСЛІДЖЕННІ СТРУКТУРНИХ ОРГАНІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР (НА ПРИКЛАДІ ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ)

Олег Ночовний

аспірант кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

У доповіді йдеться про специфіку дослідження становлення і діяльності постійних комісій Верховної Ради Української РСР. Автор звернув увагу на міждисциплінарну площину вказаної тематики та її належність до специфічної науки історичного циклу – інституцієзнавства.

**РАДЯНСЬКА ІДЕОЛОГІЯ І ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (друга половина ХХ ст.):
СПРОБА МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ**

Юрій Каганов

*кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії
України Запорізького національного університету*

Доповідь присвячена теоретичному та історіографічному аналізу феноменів національної ідентичності і радянської ідеології. Постулюється проблема впливу радянської ідеології на процеси формування української національної ідентичності у другій половині ХХ ст. та перспективні шляхи її вивчення. Акцентується увага на співвідношенні офіційної (радянської, політичної) і національної (громадянської, етнічної) ідентичностей в умовах радянської ідеологічної політики. Аналізуються можливості соціальної психології, семіотики для дослідження феноменів ідеології та ідентичності.

М. ЦЕРТЕЛЄВ У КОНТЕКСТІ «СІМЕЙНОЇ ІСТОРІЇ»

Марина Суздаль

*аспірантка відділу української історіографії
Інституту історії України НАН України*

У статті на прикладі двох поколінь родини Цертелєвих подано аналіз змісту сімейних відносин по вертикалі «батько – син». Особлива увага було приділено такому аспекту функціонування сім'ї як мережа родинних зв'язків особистості, що часто виступає джерелом допомоги (існування) в культурному, інтелектуальному, економічно-матеріальному сенсі. Закцентовано також на питанні міжпоколінної трансмісії.

ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС РОДИНИ ПАРАФІЯЛЬНОГО СВЯЩЕНИКА НА ТЛІ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ СЕРЕДИНИ ХІХ ст.

Євген Захарченко

*аспірант кафедри історії України історичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

У доповіді проаналізовано юридичний статус членів родин парафіяльного духовенства та осіб, що до нього належали, на тлі модернізації Російської імперії середини ХІХ ст. На основі актових матеріалів проведено порівняння прав та обов'язків представників духовного стану, їх місця та ролі у становій структурі імперського суспільства до та після реформ Олександра ІІ. Мета розвідки – дослідити, наскільки всеохоплюючою та глибокою була соціальна модернізація Російської імперії на прикладі юридичного статусу духовенства як найбільш закритого та консервативного стану.

РІВНЕНСЬКИЙ ПИВОВАРНИЙ ЗАВОД «БЕРГШЛОС» (1921–1939 рр.)

Сергій Федорчук

*здобувач кафедри історії України Рівненського державного
гуманітарного університету*

У розвідці досліджено становлення та розвиток пивоварної галузі на території Рівненщини відбулося упродовж останньої чверті ХІХ ст., а саме: першого потужного приватного пивзаводу в Рівному під назвою «Бергшлос», що був заснований 1908 р. євреєм Гершом Меєром Писюком.

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ В АКТУАЛЬНИХ ДОСЯГНЕННЯХ ПОЛІТИЧНИХ НАУК

Олександр Лозовицький

*кандидат політичних наук, президент Інтернаціонального
Фонду «ВЕЛИКА ПОЛІТИКА», доцент Конопотського інституту
Сумського державного університету*

Процес аналізу формування та реалізації зовнішньої політики держави в контексті загального розвитку міжнародних відносин є одним з найактуальніших в сучасних політичних науках. Як у радянсько-російській, так і в західній літературі є розходження між термінами «зовнішня політика» і «міжнародні відносини». Останнє поняття розглядається як більш широке, що включає не тільки політичні, але й інші зв'язки між суб'єктами міжнародного спілкування. Крім розширеного тлумачення терміна «міжнародні відносини» існує більш вузьке його трактування як системи тільки міждержавних політичних відносин. У такому трактуванні міжнародні відносини виступають як сукупність «міжнародних політик» різних держав. Міжнародні відносини й у вузькому значенні повинні визначатися як «перенесені» виробничі внутрішні суспільні стосунки, а не просто як політичні зв'язки між державами.

Визначаючи конкретно-історичні особливості міжнародних відносин античності, середньовіччя та нового часу, приписуючи їм якість системотворчого критерію, згадувана теорія нівелює принципове соціальне споріднення всіх типів міжнародних відносин і, разом з цим, підкреслює їх якісну однорідність з розвитком світового політичного процесу.

Очевидно, що всі міжнародно-політичні відносини сучасності можна вважати перехідними за своїм характером. У цьому факті знаходять висвітлення фундаментальні риси нинішньої епохи в якій яскраво виявляється характер та природа зовнішньої політики та міжнародних відносин.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА РОБІТНИЧИЙ РУХИ НА ДОНБАСІ У ПРОЦЕСАХ СУВЕРЕНІЗАЦІЇ УРСР

Леся Домбровська

*викладач кафедри політології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

Віталій Коцур

*кандидат політичних наук, науковий співробітник відділу
національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України*

Важливим аспектом дослідження процесів суверенізації УРСР є особливі зв'язки і взаємодія робітничих рухів Донбасу та національного руху на теренах України. Специфіка цієї проблематики породжує політологічний дискурс серед вітчизняних і зарубіжних аналітиків, істориків, соціологів, представників експертного середовища. Так, наприклад, Анатолій Русначенко вважає, що виступ шахтарів з першого ж страйку підтримав становлення національно-демократичної опозиції в республіці, пов'язаної насамперед з Народним Рухом України. Відзначимо, що більше 60% населення шахтарських міст і селищ Донецької області втратило віру в позитивні результати перебудови, здатність керівництва країни і республіки, партійних і радянських органів змінити ситуацію на краще. Економічний стан Донбасу погіршувався через стрибок ринкових цін і дефіцит товарів, а також внаслідок діяльності страйкових комітетів.

Відзначимо, що шахтарськими робітничими рухами висувалися і політичні вимоги, зокрема, недовіра першому секретареві райкому партії пролунала в Первомайську, Шахтарську, Ровеньках, Дзержинську, Торезі та Сніжному. Критично поставилися робітники й до проектів законів про вибори народних депутатів, відзначаючи їх недемократичність, відсутність свіжих ідей і пропозицій.

У кінці 1980-х – на початку 1990-х роках комуністична партія України не змогла налагодити контакт з робочими комітетами. У кризовий період партійним комітетам не вдалося прийняти неординарні рішення, що відповідали б вимогам часу. Причиною стало відсутність досвіду політичної боротьби, розрізненість поглядів партійного апарату та простих комуністів, пасивність партійних мас.

Варто зазначити, що робітничі рухи на теренах Східної України відігравали важливу роль у державотворчих процесах кінця 80-х – початку 90 – х. рр. ХХ ст. в Україні. Так, зокрема, зі страйків шахтарів прагнули отримати політичні дивіденди для себе представники республіканської опозиції – передусім Народний Рух України. Проте в традиційно російськомовному Донбасі, національні гасла Руху не знаходили широкого відгуку населення. Більшість донеччан не розуміли ані Руху, ані його позиції.

Відзначимо, що робітничий та національний рухи відіграли важливу роль у процесі суверенізації УРСР. Попри відмінності в ідеологічних поглядах, їх об'єднували загальні соціально-економічні проблеми в регіоні та в країні в цілому. Головним об'єднуючим фактором стала ідея духовно і матеріально збагаченої нації, яка поставила на другий план питання ідеологічного спрямування та політичного курсу держави на розвиток соціалізму або ж капіталізму. Прикладом спільної активної діяльності соціально-економічного і національно-демократичного рухів, є, насамперед, те, що весь промисловий Донбас виступив як найбільш консолідуюча і державотворча спільність, проголосувавши 1 грудня 1991 р. на рівні 93% за незалежність України. Зауважимо, що шахтарі Донбасу стали одними з найактивніших та найорганізованіших опонентів радянського режиму і фундаторами нової української державності.

ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ 1990–1991 рр.

Андрій Любарець

*магістр історії, Національний університет
«Кієво-Могилянська академія»*

Представлена робота належить до такої галузі історіографії як дослідження історичної пам'яті (*memory studies*). Її завданням є характеристика нового історичного дискурсу, що формувався у 1990-1991 роки українською національно-демократичною опозицією.

Останні роки існування Радянського Союзу та перші роки незалежності України були часом утвердження нового українського історичного нарративу, що прийшов на зміну радянському. Саме з 1990 року історія стає важливою темою у політиці пам'яті та політичній боротьбі в Україні. У той час національно-демо-

кратичною опозицією формувався певний канон апеляцій до історії в політиці, новий історичний дискурс.

За допомогою характеристики основних ідей цього дискурсу, особливостей історичної риторики представників опозиції, заходів політики пам'яті, комеморативних практик і місць зроблена спроба комплексного аналізу історичного дискурсу, що заклав основу сучасної української політики пам'яті та мав значний вплив на новітню українську історіографію та історичну пам'ять.

ФЕНОМЕН ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА/ЧИ ВЕСТЕРНІЗАЦІЯ

Олександр Сердюк

студент історичного факультету Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Доповідь присвячено осмисленню проблем «глобалізації» сучасного світу. Виділено суттєві ознаки поняття «глобалізація» та «вестернізація».

Аналізований культурно-історичний феномен розглядається крізь призму основних напрямів людської діяльності. Проведено дослідження в сфері соціо-культурного життя суспільства з питання: відбувається глобалізація культури економікою чи економікою культури?

Увагу зосереджено на співвідношенні понять «глобалізація» і «вестернізація» та можливості їх ототожнення, проаналізовано родові поняття «європеїзація» та «американізація».

Висновки стосуються стану та тенденцій глобалізаційного процесу на сучасному етапі та є певною мірою закономірним процесом і/чи, цілеспрямованою політикою домінуючих держав, чи є глобалізація наслідком процесів об'єднання та яке місце в ньому посідають національні держави й транснаціональні утворення.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В ПИТАННЯХ ВИБОРЧИХ ПРАВ І СВОБОДИ СЛОВА

Ірина Маслова

*здобувач Інституту політичних та етнонаціональних
досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України*

Проаналізувавши повідомлення таких авторитетних міжнародних організацій, як Європейський Союз, Парламентська Асамблея Ради Європи, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Венеціанська Комісія та Міжнародна Амністія, можна сказати, що виборчі права та право на свободу слову є категоріями прав, яким приділяється значна частина рекомендацій міжнародної спільноти, представленої вищезгаданими організаціями. Слід зазначити, що деякі з рекомендацій були враховані та частково реалізовані в законодавстві, водночас залишається коло неврахованих питань.

СПЕЦИФІКА ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ НЕЯЗИЧНИЦЬКИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

Дмитро Базик

*кандидат філософських наук, вчений секретар
Відділення релігієзнавства Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України*

Виникнення та поширення різноманітних неоязичницьких релігійних рухів, діяльність яких спрямована на відродження або реконструкцію автохтонних, дохристиянських релігійних вірувань, можна назвати однією з загальносвітових тенденцій сучасності. На теренах України цей процес має свої характерні особливості.

У доповіді досліджено специфіку інституалізаційних процесів сучасних неоязичницьких рухів в Україні, надано детермінацію феномену неоязичництва, його типологізацію та позиціонування в соціокультурному просторі України.

ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ: СУТЬ, ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ, СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Вадим Бондар

*кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу
української історіографії Інституту історії України НАН України*

Досліджується поняття, сутність та основні складові публічної історії. Показано історію розвитку даної проблеми. Висвітлено роль публічної історії або «історії для всіх» для істориків і суспільства в Україні, яка орієнтована на публіку за межами професійного наукового товариства. Показано зв'язок публічної історії із соціальними запитами, широкою аудиторією і сучасними засобами комунікації.

Термін «публічна історія» описує велику сукупність практик, спрямованих на переведення історичного знання з академічного мови на мову публічних репрезентацій, зокрема медійних, і на представлення його у формах призначених для широкої публіки (музеї, мистецтво, комеморація різного роду і т. д.). Публічна історія вивчає вплив на формування масових історичних уявлень таких публічних інститутів, як музеї, бібліотеки, архіви і фонди культурної спадщини, а також популярної і художньої літератури, образотворчого мистецтва, театру, кіно і телебачення.

Професіоналізація такої діяльності почалася в середині 1970-х рр. в США і Канаді. Зокрема, на сьогоднішній день у США курси публічної історії входять до програми більш ніж ста п'ятдесяти університетів. У Франції та Італії дебати навколо публічної історії були насамперед пов'язані з проблематикою колективної пам'яті і конструюванням «культурної нації». У Німеччині в середині 1970-х актуалізувався протест проти замикання історії та істориків в академічному середовищі і проти надмірного впливу державних інституцій на створення історичного знання.

В Україні публічна історія як напрям знаходиться на етапі становлення, суспільний потенціал якої є особливо актуальним. Спостерігається наростаючий дисонанс між професійною і буденною історичною свідомістю. Все більший вплив на останню здійснюють мас-медіа. Ситуація вимагає від наукового товариства окрім іншого розробити стратегічну програму експансії у ЗМІ та Інтернет. Стала особливо актуальною тема «споживача» продукції історика, його цільової аудиторії. Важливо дослідити, як прості люди визнають про історичне минуле і оцінюють його. Значний

відсоток українців все ще знаходяться у полоні історичних міфів і стереотипів. Тому важлива функція історичної науки полягає у впливі на історичну свідомість людей, на їх уявлення про минуле, світ і суспільство, в якому вони живуть.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ І ВІДПОЧИНКУ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННЯ В УКРАЇНІ

Іван Ковальчук

*кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник
відділу історії України другої половини ХХ ст.*

Інституту історії України НАН України

Із становленням історії повсякдення пов'язана зміна перспективи дослідження. У західній історичній науці дослідження з історії повсякдення ведуться у межах історичної антропології, а саме таких її напрямів, як історія ментальності, нова культурна історія, мікроісторія, локальна історія, історія знизу, міська історія, гендерна історія, історія сім'ї та інших. Представники цих напрямів вивчають побут, соціальну поведінку, настрої, менталітет простих людей. Окремий предмет розгляду становлять дозволля і відпочинок як елементи побуту. Проте представники соціальних низів, які є об'єктом уваги дослідників повсякдення, майже не залишили документів. Архівні матеріали – це матеріали про них, але не їхні за походженням. Тому важливе значення для конституювання предмету дослідження мають перш за все теоретичні та описові праці.

На теренах СНД підходи історичної антропології активно почали впроваджуватися в історичну науку в 1990-х рр., що засвідчила поява низки періодичних видань, у яких висвітлювалися питання історії повсякденності: «Соціум», «Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика» (Україна), «Одиссей. Человек в истории», «Социальная история», «Казус (Индивидуальное и уникальное в истории)» (Росія) та інші.

Серед науковців, чий внесок у дослідження радянської повсякденності 1940-х – 1950 рр. видається найбільш вагомим, варто відзначити російську дослідницю О. Ю. Зубкову. Головна проблема, яку висвітлила авторка у своїй монографії – це громадська думка, комплекс надій, ілюзій та настроїв радянських людей після війни.

В Україні цією проблематикою на сьогоднішній день займається значне коло дослідників. Останніми роками захищено ряд дисертацій, зокрема це роботи О. Д. Ісайкіної, В. М. Вовка, М. С. Герасимової та інших. Співробітники відділу історії України другої половини ХХ століття Інституту історії України НАН України опублікували колективну монографію «Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)», де у розрізі теоретичних пошуків виразно розглянуті основні теми історії повсякдення.

**ГАРВАРДСЬКИЙ ПРОЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ
РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ 1950-х рр.:
АНТАГОНІЗМ ЧИ СИНТЕЗ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННЯ
Й ТОТАЛІТАРНОГО ПІДХОДУ?**

Наталія Лаас

*кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу історії України другої половини ХХ ст.
Інституту історії України НАН України*

Гарвардський проект – це опитування радянських біженців («невозвращенців») з Європи та Америка, що відбувалося протягом 1950–1951 рр. у США.

На основі історії Гарвардського проекту та аналізі його результатів спробуємо обґрунтувати, що від початку вивчення СРСР у 1940-х роках тоталітарна модель була зовсім не такою монолітною, домінантною та всеохопною, як нам може видаватися із сьогочасної перспективи. У 1940–1950-х рр. дослідники експериментували із залученням різноманітних соціальних наук (social sciences), бігевіористичних студій (behavioral studies), антропології та психології, і в таких працях інколи важко впізнати звичний нам образ тоталітарного суспільства з терором, репресіями та культотом вождя. Вихолощення цих студій до тоталітарної парадигми призвело до суттєвого звуження, обмеження та цементування рамок мислення про Радянський Союз. Повернення / віднайдення історії повсякденності СРСР відбулося лише з 1980–1990-х рр.

ЧИННИК М'ЯКОЇ СИЛИ У ФОРМУВАННІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Олег Кондратенко

*кандидат історичних наук, доцент
Національного авіаційного університету*

Як правило, теоретичне визначення поняття «м'яка сила» зводиться до здатності держави (коаліції держав) або нових політичних акторів досягати потрібних результатів через, так звану, добровільну участь, а не пригноблення. Базисом політики «м'якої сили» держави є політичні і культурні цінності, які відрізняються своєю популярністю серед інших учасників міжнародних відносин. Одним із механізмів реалізації геополітичної стратегії РФ є «Русский мир», який передбачає створення особливого середовища російської присутності на пострадянському просторі через підтримку лояльності до російської культури і мови.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РОЛІ УКРАЇНИ У ПРИДНІСТРОВЬСЬКОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ ТА ВПЛИВУ НА ЖИТТЯ ПРИДНІСТРОВЬСЬКОГО РЕГІОНУ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН, ЯКІ ВІДБУЛИСЯ У НЕВИЗНАНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Дмитро Левусь

директор Центру суспільних досліджень «Український меридіан»

Існує необхідність невеличкого історичного екскурсу в історію придністровського питання. МАРСР у складі України, конфлікт 80-х-90-х. Історія невизнаної державності. Деякі відомості про хід врегулювання з 1992 р. Деякі з реалій обумовлених Конституцією ПМР. Населення та економіка.

Значні зміни у житті невизнаної Придністровської Молдавської Республіки відбулися після зміни влади у цьому утворенні на початку 2012 р., після президентських виборів. Президентом з того часу став молодий лідер Євген Шевчук, який змінив Ігоря Смирнова після 20 років правління. Наразі, через півтора роки можна говорити про зміни які відбулися у політичній та економічній системах республіки.

Зміни Шевчука в економіці: намагання відтиснути державоутворюючий холдинг «Шериф»; плани зі створення державного

агрохолдингу. Спричинені планами переділи власності підприємств (з прикладами). Забезпечення змін та переділу силовими структурами. Спроби поставити під контроль Верховну Раду ПМР Молода команда – відсутність професіоналів?

Посилення впливу Росії. Фігури М. Бергмана та Д. Рогозіна. забезпечення «євразійської інтеграції». Посилення гуманітарного впливу. Візит Патріарха.

Нинішній стан придністровського врегулювання. Перспективи збереження формату «5+2». Миротворча операція. Позиції ЄС, США, Молдови.

Інтерес України. Гуманітарний вимір. 100 тисяч громадян. Послаблення позицій (освіта).

СУЧАСНА ПОЛІТИКА ГРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРЕКІВ УКРАЇНИ

Тетяна Ілюк

*науковий співробітник відділу всесвітньої історії
Національного науково-дослідного інституту
українознавства та всесвітньої історії МОН України*

Урядом Грецької Республіки впроваджується цілеспрямована політика, направлена на підтримку національної діаспори за кордоном та збереження національної ідентичності грецьких меншин у країнах їх проживання. У 1996 р. було прийнято Закон Грецької Республіки про грецьку освіту за межами країни, який визначав основні завдання та способи реалізації державної політики у сфері вдосконалення програм вивчення новогрецької мови та поширення її у світі.

В Україні, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., проживає 91,5 тис. греків, з них 77,5 тис. чол. — у Донецькій обл. (84,5%). З метою координуванні процесу вивчення мови у країнах Центрально-Східної Європи та СНД, у 1998 р. на рівні Посольства Греції в Україні був створений спеціалізований відділ з питань освіти, завданнями якого є систематизація статистичних даних, надання консультативно-методичної допомоги у справі організації викладання новогрецької, посередництво в налагодженні освітніх контактів національно-культурних товариств з Грецією, здійснення аналізу ефективності навчального процесу в школах України.

Спеціальний розділ «Грецька освіта за кордоном» діяв в рамках II Програми Європейського Союзу з підтримки розвитку грецької освіти (1994–1999 рр.), що впроваджувалася з метою адаптації системи національної освіти Греції до вимог європейського освітнього простору. Реалізація проекту передбачалася шляхом допомоги у викладанні новогрецької мови вчителями з Греції, стажування викладачів шкіл та університетів, зокрема України, у навчальних закладах Греції та удосконалення знань мови студентів. Надавалася допомога навчально-методичною літературою, касетами записів уроків, підручниками та посібниками іноземним навчальним закладам із вивченням грецької мови.

З метою поширення грецької мови на теренах нашої держави цілеспрямовану роботу із освітянами та громадськими організаціями проводять Міністерство національної освіти та релігій Греції, Міністерство закордонних справ Греції, Генеральний Секретаріат у справах зарубіжжя, Посольство Грецької Республіки в Україні, Фонди та провідні освітні та громадські установи Греції. Матеріальну та методичну допомогу профільним навчальним закладам із вивченням грецької мови надають грецькі громадські й освітні інституції: Всесвітня Рада греків зарубіжжя (надалі – СAE), «Союз друзів міста Маріуполя», «Товариство випускників шкіл ім. братів Зосімеа», мерія м. Кератея, мерія о. Калімос, Міжбалканський і Причорноморський центр ділового співробітництва, Всегрецьке товариство офіцерів-понтійців «А. Іпсіланті» та Грецька фундація О. Онассіса.

Координатором національного відродження греків в Україні та на пострадянському просторі є Маріупольський гуманітарний університет, створений 31.05.1991 р. з метою підготовки національних кадрів, покликаних забезпечити відродження мови, культури та традицій грецького народу в Україні. Результатом багаторічних контактів університету із МЗС Греції стало підписання у вересні 2005 р. Угоди про співробітництво між МЗС Греції та МДУ, що передбачає економічну підтримку для вивчення і розповсюдження грецької мови та культури. Наразі закладом розвивається співпраця, на базі двосторонніх угод, із провідними грецькими університетами, Інститутом неоелліністичних досліджень, Мерією о. Калімос, Грецькою Палатою Міжнародної Торгівлі, Генеральним секретаріатом греків зарубіжжя, Генеральним консульством Грецької Республіки у м. Маріуполь, Центром стратегічних досліджень «Стратеджі Інтернешнл» і т.д.

У цілому, проваджувана Урядом Грецької Республіки політика засвідчує, що греки, попри всі кризові явища, і надалі одним із пріоритетів національної політики ставлять підтримку власної діаспори за кордоном та докладають неабияких зусиль для збереження національної ідентичності. Забезпечення прав грецької громади на саморозвиток, створення умов для вивчення грецької мови та підтримка національної культури (як провідних факторів збереження національної ідентичності) в країнах їх проживання є одним із ключових чинників, що впливає на розвиток двосторонніх міждержавних контактів Греції із країнами-партнерами. Підтримка грецькими урядовими установами, громадськими та державними інституціями, фондами та окремими меценатами власної діаспори, зокрема в Україні, створює практичні механізми для збереження національної ідентичності греків на теренах нашої держави. Інституційне оформлення та законодавче забезпечення державної політики Греції щодо своїх співвітчизників за кордоном може слугувати за взірць для України при розбудові власної національної політики щодо підтримки діаспори.

НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА РОСІЇ У СОЦІОГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

Марина Парахіна

*кандидат історичних наук, науковий співробітник
Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

Двосторонні відносини між Україною та РФ у період після розпаду СРСР визначалися цілим рядом особливостей та парадоксів, котрі походили з різнопланового бачення системи співвідношення між країнами. Спроби встановити вигідний формат відносин, відкрите ігнорування позиції та інтересів партнера, взаємні звинувачення періодично змінювалися спробами компромісу та пошуком оптимальних шляхів подолання кризових явищ, яких було більш, аніж достатньо і не лише у міждержавних стосунках.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ З ТОЧКИ ЗОРУ МУСУЛЬМАНСЬКОГО ТА ДАЛЕКОСХІДНОГО ПРАВА

Юлія Козенко

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії
та історії держави і права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

Поведінка особи – вияв цілеспрямованої активності соціального суб'єкта, спрямований на взаємодію із навколишнім середовищем задля підтримання свого існування; винятковий духовно-діяльнісний універсум науковий інтерес до якого не зникає попри будь-які історико-соціальні перипетії.

Поведінка особи визначається просторовою детермінантою – загальною специфікою цивілізацій, а саме: традиціоналістською (Схід) та прогресистською (Захід). Світогляд народів Сходу, яким притаманна підпорядкованість основних сфер життя єдиному духові канону, самозаглибленість та визнання природного ходу речей, переважанням загального над індивідуальним, суттєво відрізняється від світоглядних цінностей народів Заходу. Втім, всередині т. зв. Східного права є дві самостійні та відмінні між собою правові сім'ї: мусульманська та традиційно-філософська (далекосхідна)

Для мусульманської правової сім'ї характерним у регулюванні поведінки особи є система суворих заборон. В його основі – сукупність норм мусульманського права, що покликані регламентувати не тільки поведінку мусульманина, а і його думки і почуття. При цьому практично всі нормативні приписи виходять з ідеї обов'язків людини перед Аллахом, а не з ідеї прав, свобод і гідності людини.

Що стосується філософсько-традиційної правової сім'ї, то вона, наділяє писане право дещо субсидіарною функцією, і не схильна ставитися до закону як до засобу забезпечення соціального порядку та справедливості. Роль норм права з їх формалізмом і зовнішнім примусом оцінюється невисоко. Вважається, що за допомогою позитивного права можна встановити лише початковий рівень правопорядку, характерний для варварських народів.

Метою ж неписаних соціальних норм, освячених звичаями й традиціями, є забезпечення соціальної гармонії; при вирішенні правових конфліктних це, перш за все, надання тому, хто зазнав поразки можливості «зберегти обличчя».

Незважаючи на досягнення цивілізації, у країнах Сходу й досі панує релігійно-традиційне уявлення про буття, зокрема й про поведінку особи.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ФЕНОМЕНУ ЛЮБОВІ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Віталій Туренко

*аспірант Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Любов як універсальний феномен в людському житті постійно перебуває в фокусі гуманітарних досліджень. Слід констатувати, що відповідно до цього в сучасному науковому дискурсі, насамперед у західному, постають окремі галузі гуманітарного знання, які досліджують ідею любові: філософія любові, соціологія любові та політологія любові. Проте слід відзначити обмеженість та суб'єктивність тієї чи іншої гуманітарної галузі знання в аналізі такого надскладного концепту. Тому, на наш погляд, більш ефективним та об'єктивним у гуманітарних студіях присвячених темі любові може бути міждисциплінарний підхід, що об'єднував би кращі здобутки та методи дослідження кожної з вищезначених галузей.

ШКОДА ЯК УМОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ольга Терешко

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені І. Франка*

Доповідь присвячена висвітленню шкоди як умови відповідальності з відшкодування шкоди, завданої органами державної влади. У межах доповіді висловлюватиметься погляд щодо необхідності розмежування шкоди, майнової шкоди та збитків. Також буде проаналізовано упущену вигоду як вид збитків, підкреслено необхідність відмежування упущеної вигоди від втраченої можливості. Крім того, буде проведено аналіз розмежування майнової та немайнової (моральної) шкоди.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРАЦІ

Альона Вернер

студентка юридичний факультет

Київського національного лінгвістичного університету

На основі аналізу чинного національного законодавства та здобутків науки трудового права зарубіжних країн розкривається поняття, зміст та особливості правового регулювання дистанційної праці. Розглядається проблема правового регулювання дистанційної праці в Україні.

Доповідь розрахована на студентів, аспірантів вищих навчальних закладів. Стане в нагоді науковцям, працівникам підприємств, установ, організацій, всім, хто цікавиться проблемами трудового права.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ І УТВЕРДЖЕННЯ АКТИВ «М'ЯКОГО ПРАВА» У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА УКРАЇНИ

Ірина Шалінська

аспірантка Львівського державного

університету внутрішніх справ МВС України

Акти «м'якого права» в національному праві України, як і в національному праві будь-якої іншої демократичної держави, є засобом реагування та відклику на зміни у суспільно-політичній, економічній та інших сферах життя держави. Це також «перед-право», яке у подальшому орієнтує, задає загальний напрямок роботи для законодавця над питаннями, які є актуальними і потребують врегулювання на рівні «твердого права».

У майбутньому, із активізацією інтеграції України до Європейського Союзу, у світлі останніх подій щодо підписання Україною 30 березня 2012 р. у Брюсселі Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом¹, тенденції поширення активів «м'якого права» у міжнародному правопорядку знайдуть своє поширення і на теренах України.

¹ Угода про асоціацію між Україною та ЄС (анотація основних розділів Угоди) [Електронний ресурс]. – Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>. – Назва з екрана.

Таким чином, згодом у правовій системі України, крім вже існуючих актів внутрішньодержавного «м'якого права», з'являтиметься також ряд актів «м'якого права», які вже існують у міжнародному правопорядку. Така трансформація відбуватиметься в силу актуалізації тих чи інших суспільних питань, неврегульованих на національному рівні, але стосовно яких існує міжнародна практика, виражена в тому числі і в актах «м'якого права».

З іншої сторони, в контексті такої трансформації слушною вбачається думка Ю. О. Тихомирова щодо меж перенесення актів міжнародного права у національне право держави: «існування «чужого акта» визначає потребу «свого» законодавства; інакше одна або групи норм «перекочують» з однієї правової системи до іншої без урахування внутрішньо системних зв'язків і в підсумку стають «чужорідними». Зростаюча популярність норм міжнародного права часто призводить до капітуляції норм національного законодавства та заміни їх загальноновизнаними нормами¹.

З метою уникнення виникнення такої проблеми українському законодавцю слід своєчасно реагувати на зміни у суспільно-економічному житті держави і приймати відповідні національні нормативно-правові акти, які б автоматично усували потребу в трансформації міжнародних актів «м'якого права» до системи джерел права України.

МІЖНАРОДНЕ «М'ЯКЕ ПРАВО»

Олена Авраменко

*студентка, Київський національний
лінгвістичний університет*

Статтю присвячено з'ясуванню суті такого правового феномена, як міжнародне «м'яке» право, яке має доправове значення у регулюванні відносин і за порушення якого не покладається відповідальність.

¹ Тихомиров Ю. А. Проблемы сравнительного правоведения // Ю. А. Тихомиров. – Государство и право. – 1993. – № 8. – с. 43-51.

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ТА МОВЛЕННЄВІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ РЕЧЕЙ БАРАКА ОБАМИ

Валерія Бабенко

магістр, Київський університет імені Б.Д. Грінченка

У доповіді розглядаються певні мовленнєві засоби маніпулювання свідомістю людей на прикладі передвиборчої речей Барака Обами та засоби ефективного впливу як невід'ємний складник політичної кампанії. Роботу присвячено висвітленню сугестивної природи текстів політичного дискурсу, зокрема на прикладі передвиборчої кампанії Барака Обами та встановленню основних впливових категорій, притаманних їм на лексико-семантичному та почасти фонетичному й синтаксичному рівнях, а також виявлення певних мовленнєвих стратегій маніпулювання свідомістю у конкретних прикладах.

ПРОБЛЕМА КОГЕРЕНТНОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО Д ОРОБКУ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ЛІБЕРАЛІЗМУ ДЖОНА

Руслан Бортнік

*магістр філософії Національного університету
"Києво-Могилянська академія"*

Більшість досліджень спадщини Джона Локка умовно можна розділити на два напрямки: істориків філософії його спадок цікавить як доробок одного з класиків емпіризму, а вчених політичної науки – як автора однієї з найоригінальніших концепцій побудови "найкращого" суспільства і засновника ліберальної концепції поглядів на розвиток соціуму.

Такий стан речей зумовлений різними підходами дослідників до питання когерентності двох головних праць мислителя: загальнофілософської – "Дослід про людське розуміння" та соціально-філософської – "Два трактати про врядування". Чи була політична теорія обґрунтована Локком в його філософських працях? Чи маємо ми право шукати в його філософській праці "Досліді про людське розуміння" обґрунтування політичної концепції, викладеної в "Двох трактатах про врядування"? Лише відповівши на ці запитання ми зможемо адекватно досліджувати наукову спадщину цього мислителя.

Частина науковців – Чарльз Монсон, Річард Ашкрафт, Джон Данн, Джеймс Тулі, а передусім Пітер Ласлет, говорять про відсутність когерентності в доробку Джона Локка та про те, що його праці варто розглядати окремо – як загальнофілософську спадщину та як політичні твори. Інша група вчених – Ганс Арслєф, Раймонд Полін, Джером Хайлер, Селіджер, Рут Грант намагаються показати, що труднощі в текстах Локка лише видимі й ніякої невідповідності між „Дослідом” і „Двома трактатами” насправді немає. Але більш аргументованими виглядають твердження Лео Штрауса, який наполягав на тому, що в текстах Локка дійсно є проблеми, й не тільки очевидні. Проте Локкова думка загалом когерентна.

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Михайло Шумило

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького прав Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Пенсійна система України є однією із найбільш динамічних системних утворень в національному законодавстві. Це спричинено цілою низкою об'єктивних факторів, як то: демографічний (зменшення кількості працездатного населення та збільшення пенсіонерів, низький рівень тривалості життя тощо), економічний (перманентна економічна криза, низький рівень доходів, нелегальне працевлаштування тощо), трудова міграція, політичний (прийняття або не прийняття законів у сфері пенсійного забезпечення) та інші.

Пенсійна система України згідно ст. 2 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” складається з трьох рівнів: перший – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; другий – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення.

Реформування у соціальній сфері повинно ґрунтуватися на засадах уніфікації та інтеграції самої системи спеціального пенсійного забезпечення. Встановлення однакового пенсійного віку і скасування можливості отримання пенсії за вислугу років окремих осіб.

Крім цього, необхідно розпочати процес гармонізації та конвергенції загальної та спеціальної пенсійних систем України. За допомогою першого можна буде усунути ряд прогалин, колізій, що виникають у правозастосовній практиці. Реалізація другого дозволить зблизити загальну та спеціальну пенсійні системи і усунути дискримінаційні положення, які сьогодні дискредитують пенсійну систему і позбавляють її рис соціальної справедливості.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ МІСТА КИЄВА

Денис Демиденко

магістр історії, головний спеціаліст відділу з питань місцевого самоврядування управління з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю Департаменту суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

Дослідження присвячене вивченню історії створення та поетапного розвитку органів самоорганізації населення (ОСН) як елементу системи місцевого самоврядування столиці України – міста Києва.

Предмет наукового пошуку хронологічно охоплює 2001–2012 рр.: від часу створення перших органів самоорганізації населення в м. Києві, на виконання Закону України «Про органи самоорганізації населення», до формування системи ОСН столиці, здатної локалізувати управлінські механізми щодо вирішення місцевих проблем жителів до рівня мікрорайону, кварталу, вулиці чи будинку.

Здійснено спробу дослідити причини утворення органів самоорганізації населення, їх історичну роль для розвитку місцевого самоврядування в столиці України, функціональне значення в комунікації влади з громадою та рівень впливу на формування культури самоорганізації населення щодо вирішення місцевих проблем в контексті впровадження цінностей демократії та розвитку громадянського суспільства в місті Києві. Також вивчено питання напрямків, форм та методів діяльності органів самоорганізації населення в м. Києві та їх розвитку.

На основі проведеного історичного аналізу проблеми становлення та розвитку системи ОСН м. Києва зроблено висновки щодо

дієвості та рівня продуктивності зазначених представницьких органів в системі влади столиці України. Саме тому це дослідження має вагоме практичне значення, оскільки дозволяє виробити конкретні рекомендації щодо інституціонального та функціонального удосконалення механізму вирішення місцевих проблем, жителями територій міста за допомогою такої форми самоорганізації населення, як орган самоорганізації населення.

ВІКІПЕДІЯ ЯК НОВІТНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ СТВОРЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ОНОВЛЕННЯ Й ПОШИРЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ТА ІНШИХ ЗНАТЬ ПРО УКРАЇНУ

Олег Чирков

науковий співробітник Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії МОН України

У доповіді зроблено спробу охарактеризувати інформаційний веб-ресурс як сучасний, ефективний інструмент для створення, зберігання, оновлення й поширення найрізноманітніших за темами історичних та інших знань про Україну. Застосовано наявну в джерелах, а також вироблену автором статистичну й аналітичну інформацію, зокрема про кількість зареєстрованих користувачів Вікіпедії, переглядів її статей, статей, що містять певні слова-ідентифікатори знань з історії України та інших наук.

ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ФАКТОР ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Олексій Лукашевич

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У кінці 1990-х р. в українській історичній науці все більше відчувалися віяння західноєвропейського історичного досвіду. Одним з проявів таких впливів є історія повсякденності.

На сьогоднішній день вітчизняна історична наука збагатилася десятками монографій, захищених дисертацій, збірниками наукових праць та конференцій з даної проблематики. Проте, історія повсякденності поки, що не виходить за рамки наукових досліджень.

Важливим елементом розвитку історії повсякденності є її інтеграція у навчальний процес. Адже сьогоденне бачення вітчизняної історії позбавлене знання про історію простого народу. Основна частина підручників, зокрема, для вищої школи, позбавлена інформації про повсякденне життя українського народу.

Вивчення народної, побутової історії дасть змогу учням та студентам по-новому переоцінити сторінки вітчизняної історії. Аналіз побутових умов життя українського населення у різні історичні періоди спонукає студентів до виявлення причинно-наслідкових зв'язків між діями тогочасної правлячої еліти та життям простого населення.

Одним із провідних центрів інтеграції історії повсякденності у викладацьку практику є Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, де, починаючи з 2009 р., втілюється в життя проект «Людинознавча історія як ключовий дидактичний фактор викладання історії у ВНЗ». Упродовж цих років до навчального процесу студентів історичного факультету було введено ряд нормативних курсів, основною метою яких було розширення методологічного кругозору майбутніх істориків.

ТУРИСТИЧНІ ТЕРМІНИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Ольга Соловйова

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри іноземних мов Класичного
приватного університету, м. Запоріжжя*

Невід'ємною складовою світового туристичного процесу є вітчизняна туристична галузь. Попри всі політичні та соціально-економічні негаразди останніх років індустрія туризму стала тією галуззю народного господарства України, яка з року в рік без залучення державних дотацій стабільно нарощує обсяги виробництва туристичного продукту.

Туризм в Україні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави.

Сфера надання туристичних послуг в Україну значною мірою орієнтована на використання великої словникової бази, запозиченої з інших мов. З історичних і соціальних причин у професійній сфері туризму найбільш вживаною визнається англійська мова.

Туристична термінологія є мало вивченою і потребує інвентаризації, незважаючи на те, що протягом декількох останніх десятиліть така сфера людської діяльності, як туризм і надання туристичних послуг, швидко розвивалася і тепер перетворилася на досить розгалужену і перспективну галузь.

Таким чином у результаті проведеного аналізу вдалося встановити, що, незважаючи на унікальність термінологічних систем української та англійської мов, у них виявляються загальні закономірності, що дають підстави для їх порівняльного розгляду. Ці закономірності стосуються принципів розвитку термінологічного фонду в цілому, принципів розвитку значення терміна і принципів номінації, які використовуються в мовах.

ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Віталій Коцур

*кандидат політичних наук, науковий співробітник
відділу національних меншин Інституту політичних
і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України*

Етнічні проблеми в Україні посідають одне з провідних місць серед сучасних наукових досліджень. На сучасному етапі розвитку вітчизняної науки актуально постають питання аналізу поглядів представників національних меншин на проблему становлення і розвитку етнонаціональних спільнот на теренах незалежної Української держави.

Здобуття Україною незалежності сприяло активізації досліджень серед представників етнонаціональних меншин. До зазначених тематик зверталися Р.А. Чубаров, М.А. Араджиони, Е. Р. Авемілева, Хаяли Рустем, С.Н. Бекиров, Нагаєву Зарема, С.М. Сейдаметова, Е. Муратова, Т.В. Армузанова, О.О. Газізова, М. Арсенян, В.В. Анікіна, Е.С. Тадеєв, Я. Драуш, І.С. Зісельс, В.Р. Нахманович, О.С. Ціпко, В.А. Ліхачов, В.Т. Кіпіані, А.І. Ташогло, Вануш Ванян, М.Р. Гош, Г.Т. Бекірова та інших.

Політична увага дослідників приділяється саме матеріальному становищу різних національних меншин, їх правовому забезпеченню, проблемі міжнаціональних, міжконфесійних відносин та питанням культурно-духовного відродження національностей, до яких вони відносяться на теренах України. Водночас дослідники не аналізують ставлення та погляди пересічних громадян, які належать до національних меншин щодо суспільно-політичної ситуації в державі. Подаються лише часткові відомості про певну участь національних меншин у державотворчих процесах.

Характерною особливістю дослідників національних меншин є те, що більшість науковців досліджують проблеми тих етнічних спільнот, з якими вони себе ідентифікують. Переважна частина науковців залишає поза увагою проблему ролі, місця національних меншин у державотворчих процесах в Україні в діапазоні часу від здобуття незалежності до наших днів. У політологічному дискурсі майже не аналізується участь національних меншин у роботі місцевих, обласних та державних органів влади. Більшість дискурсів має на меті розвиток кожного з етносів як окремого, самобутнього і незалежного народу, відділеного від загальнодержавних ідей консолідації української нації, що на наш погляд потребує переосмислення в контексті нового цивілізаційного, європейського вибору України.

АСОЦІАТИВНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЙНА ОЗНАКА ПОЕТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Інна Підгородецька

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та російської мов Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва

Асоціативність – явище складне, багатовимірне й багатоаспектне, звернене до різних наук, пов'язаних із вивченням людини: філософії, психології, фізіології, лінгвістики, психолінгвістики. Асоціації є основою фіксації зв'язку між предметами та явищами довкілля, психічною реальністю, дослідження якої так само важливе, як і дослідження інших реальностей.

Філософи зазначають, що асоціації виникають під час сприйняття людиною дійсності і є однією з основних ознак мислення

на всіх рівнях: побутовому, практичному, науково-теоретичному, творчо-мистецькому.

У психології асоціацію визначають як динамічний тимчасовий нервовий зв'язок, що виникає за відповідних умов між двома або більше психічними утвореннями (відчуттями, уявленнями, почуттями, думками, образами тощо). Дія цього зв'язку – актуалізація асоціації – виявляє себе в тому, що поява одного члена асоціації регулярно призводить до появи іншого.

Лінгвісти вивчають поняття асоціації й асоціативності з погляду функціонування елементів мови, їх відношень і зв'язків у мовній системі, визначаючи ці поняття як об'єднання мовних одиниць за формальною або логіко-семантичною ознакою. Лінгвістичну класифікацію асоціативних зв'язків уперше запропонував Ш. Баллі. Учений виділяє асоціації внутрішні й зовнішні. Для утворення загальнономовних асоціацій важливим є вияв взаємодії мовного матеріалу на рівні смислу й семантичної відповідності, а також «накладання» на логіко-поняттєвий зміст вербального знака певної експресії як вторинного змісту. Створювані в мові уявлення концентрують об'єктивний, соціальний, культурно-історичний, етнонаціональний досвід мовців.

Вербальні асоціації поділяють на два типи – синтагматичні (*небо – блакитне*) і парадигматичні (*стіл – стілець*). Синтагматичними є такі реакції, у яких слово-стимул і слово-реакція перебувають у підрядних синтаксичних відношеннях. Парадигматичні реакції – це реакції, у яких слово-стимул і слово-реакція становлять певну лексичну (семантичну) парадигму чи її фрагмент. Вивчення парадигматичних реакцій дає змогу зробити висновок про їх різноманітність.

Асоціативність є важливою категорійною ознакою поетичної семантики. Вивчення асоціативності дає змогу визначити семантичне багатство, складність змісту, естетичний потенціал художнього слова.

Намагаючись знайти наукове пояснення процесу поетичної творчості, І. Я. Франко приділяв значну увагу характеристиці саме художніх асоціацій, зазначаючи, що вони є основою порівняння й поетичної градації. Органічний зв'язок художніх асоціацій як естетичного цілого орієнтує на осмислення основ першосутності людського буття. Учений наголошує на визначальній ролі асоціативності у створенні художніх образів і розподіляє асоціації за змістом на «звичайні» (прості) й «силоміць зчеплені» (складні).

Сутність звичайних асоціацій полягає в зіставленні, уподібненні предметів і явищ близьких, споріднених між собою. Складні асоціації вимагають «поетичної сугестії» (навіювання), оскільки поєднують явища далекі, а іноді протилежні одне одному.

Асоціації як своєрідне поєднання образних уявлень автора з метою викликати відповідну реакцію читача відіграють важливу роль у поетичній творчості. Асоціація намічає зв'язок між уявленнями, за якого одне уявлення у свідомості людини породжує інші, зумовлені часовою чи просторовою суміжністю, подібністю або контрастом. Реалізація цього зв'язку призводить до утворення образів.

Процес асоціацій – це початок, причина й передумова смислових рухів у слові завдяки сполучуваності з іншими словами. Смысл слова є не більше, ніж відчуття звичайних асоціацій у певному ядрі. Одним зі способів закріплення асоціацій у мові є метафора. Поетичне слововживання видобуває слово зі звичного ядра й переносить у незвичне оточення, утворюючи метафоричне словосполучення. У поетичному творі метафора веде до відкриття нового через асоціативні зв'язки й цим сприяє оновленню лексики; вона є результатом і засобом пізнання світу, його нових властивостей, поєднання в ньому конкретного із загальним. Властивість метафори закріплювати асоціативні зв'язки стала передумовою вивчення асоціативності як психолінгвістичного явища шляхом дослідження метафоричних полів на матеріалі поетичних текстів.

Отже, асоціативність як категорія поетичної семантики відіграє важливу роль у поетичній творчості і є підґрунтям створення мовних образів. Образність, якій властива мінливість в індивідуально-мовотворчому процесі, пов'язана з асоціативністю. Асоціації є основою конкретно-чуттєвого сприйняття художнього тексту, засобом художнього мовотворення, основою створення образу.

**ПЕРЕКЛАД ВІРШОВАНОГО ТЕКСТУ
У МЕЖАХ ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ КАЗКИ
(НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК
Е.Т.А. ГОФМАНА І В. ГАУФА)**

Наталія Лепухова

*аспірантка Інституту філології, кафедри теорії та практики
перекладу з німецької мови Київський національний університет
імені Т. Шевченка*

Включення до прозового тексту казки віршованого тексту є характерним для структурно-композиційної побудови німецької літературної романтичної казки.

Віршовані частини тексту виконують важливу текстотвірну функцію, є типовими для персонажів казки, що відносяться до фантастичного світу, і відсутні у авторській оповіді.

Графічно вірш у прозовому тексті казки Е.Т.А. Гофмана не виділяється з прозового тексту. В україномовних перекладах вірш виділяється традиційними засобами.

Вірші, перенасичені римою (домінування одного звука), та вільні вірші (без чіткої метричної композиції) в україномовних перекладах часто втрачають оригінальність структури, просодичної організації, зміст.

Аналіз віршованих текстів, що мають місце у досліджуваних казках, показав, що у перекладах українською мовою зберігається розмір, ритм оригінального вірша та з допомогою відповідних мовних засобів відтворюється зміст оригіналу та його функція у тексті.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО
КОНТИНГЕНТУ МЕДИЧНИХ ВУЗІВ УКРАЇНИ (1920-ті рр.)**

Валентин Пагор

*магістр, науковий співробітник Національного історико-
архітектурного заповідника «Кам'янець»*

У статті йдеться про організацію вступної кампанії медичними вишами України у 20-х рр. ХХ ст., окреслено набори та кількісний склад студентства, включаючи національність, партійність і соціальну приналежність. Звернуто увагу на введення куріальної системи прийому студентів.

ШТУЧНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ МІФ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИКИ

Наталія Михальчишина

*аспірантка філософського факультету Київського
національного університету імені Т. Шевченка*

Міф як певна модифікація вірувань і уявлень про політичну реальність активно використовується міфотворцями для впливу на поведінку людей. Як засіб політики, штучний політичний міф, використовується з метою створення ілюзії єдності народу і влади; забезпечення міцності та непорушності ідеологічних і політичних структур; втілення сенсу історії для соціальної групи, суспільства чи етносу; заспокоєння людини в складні періоди часу.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ

Оксана Романенко

*аспірантка філософського факультету Київського
національного університету імені Т. Шевченка*

Одним із важливих аспектів загального сприйняття та оцінки політика є враження, яке він справляє, тобто його імідж (образ). Дослідження іміджу, як політичного явища, беруть свій початок у концепціях другої половини ХХ ст. Проте, теоретичні та методологічні підходи до розгляду цього феномену було закладено мислителями ще у попередні епохи. Першими про створення і особливості впливу образу публічної особи писали ще Конфуцій, Лао-Цзи, Протагор, Платон, Макіавеллі, Мор та інші. Мислителі у своїх працях вказували на те, що інколи від створеного образу правителя залежало існування цілих народів та позиція держави в світі. Звичайно, в їхніх працях йшлося про могутніх правителів, яких поважали у власних державах та поза їх межами. Тому у їх роботах можна знайти багато рекомендацій та порад з приводу створення якомога вдалішого образу володаря держави, адже задля успішного управління країною державці мусили дбати про свій імідж.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Всеукраїнська науково-практична конференція
«І Міждисциплінарні гуманітарні читання»

Програма та тези доповідей